

Zicht op... centra voor de kunsten

Achtergronden, literatuur en adressen

Inhoud

Vooraf 5

Centra voor de kunsten voor de keuze 7

Literatuur 19

Beleidsplannen, jaarverslagen en werkplannen 33

Adressen 41

Studiecentrum Cultuurnetwerk Nederland 58

Vooraf

'In het begin is iedere zuivere noot een ontdekking. Alle volgende zijn een belevenis. Dat geldt ook voor dansbewegingen. Muziek is waar het allemaal om draait. Niet voor niets is de Muziekschool Heerlen dé ontmoetingsplaats voor iedereen die wil bewegen, musiceren én leren. Leeftijd speelt daarbij geen rol. Het gaat om het plezier van het doen en de stimulerende ervaring van steeds meer vooruitgang boeken. Wie dát zoekt, is zeer welkom.' Deze tekst staat op de website van de Muziekschool Heerlen, een van de ongeveer 235 centra voor de kunsten die Nederland rijk is.

'Centra voor de kunsten' is de verzamelnaam van muziekscholen, dansscholen en creativiteitscentra. De cursussen die deze centra aanbieden, zijn gerelateerd aan de zes disciplines in de kunsten: audiovisueel/nieuwe media, beeldend, dans, drama, literatuur en muziek.

De laatste jaren staan de centra voor de kunsten steeds meer in de belangstelling. Helaas niet altijd positief; steeds meer centra ontvangen minder of geen subsidies, moeten fuseren of worden met opheffing bedreigd. Zo verschenen onlangs berichten over het Kunstencentrum Groningen, de Muziekschool Amsterdam en de Capelse Muziekschool¹.

Tegelijkertijd ziet de Raad voor Cultuur een belangrijke rol weggelegd voor de centra als centrale educatieve centra in hun regio, zo blijkt uit zijn vooradvies voor 2005-2008 getiteld *Cultuur, meer dan ooit*. Centra moeten zich – ook door het rijksoverheidsbeleid dat sinds enkele jaren wordt gevoerd – steeds meer richten op de onderwijssector en hun aanbodgerichte werkwijze ombuigen naar een vraaggerichte.

In het inleidende artikel van deze *Zicht op...* beschrijft Ap de Vries, directeur van de Kunstconnectie - branchevereniging voor educatie en participatie in de kunsten, deze en andere ontwikkelingen die de centra voor de kunsten de laatste jaren hebben doorgemaakt. Zo komen onder andere veranderend consumentengedrag en professionalisering van de bedrijfsvoering aan de orde. Verder schetst De Vries de kansen en bedreigingen van de centra en beschrijft hij mogelijke ontwikkelingsrichtingen voor de toekomst.

Het literatuuroverzicht dat volgt na het artikel bevat beschrijvingen van tijdschriftartikelen en boeken over de centra die sinds 2000 verschenen zijn. Naast deze literatuurselectie geeft deze *Zicht op... centra voor de kunsten* een overzicht van jaarverslagen en beleidsplannen van de centra en een adressenlijst.

Cultuurnetwerk Nederland
Utrecht, juni 2004

¹ Zie bijvoorbeeld: Belliot draait muziekschool de nek om. *Het Parool*, 21 juni 2004; Provincie en Kunstencentrum leggen conflict cultuureducatie bij. *Dagblad van het Noorden*, 16 juni 2004; Wethouders dreigen beleid instellingen kunsteducatie en muziekscholen op zijn kop te zetten. *KNTV Magazine*, juni 2004, p. 10-11.

Centra voor de kunsten voor de keuze

Op weg naar culturele dienstverlening

Ap de Vries

De centra voor de kunsten staan al enkele jaren in het hart van de cultuurpolitieke belangstelling. Gezamenlijk vormen zij een vrijwel landelijk dekkend netwerk van professionele culturele instellingen met als hoofdtaak mensen in hun vrije tijd kennis te laten maken met kunst en hen op te leiden in een van de kunstdisciplines. De centra voor de kunsten zijn de opleiders voor de levendige en veelsoortige amateurkunstsector waarin duizenden verenigingen en honderdduizenden ongeorganiseerde enthousiastelingen actief zijn. De sector kunsteducatie en amateurkunst is de brede basis van de cultuurdeelnamepiramide, waarvan de top bestaat uit professionele kunstenaars en kunstvoorzieningen van internationale allure.

Kansen en bedreigingen

Centra voor de kunsten beschikken over expertise op het terrein van educatie over en met kunst. Met die deskundigheid zijn ze in principe een partner voor die overheden die kunsteducatie hoog in het vaandel van hun cultuurbeleid hebben. En dat hebben ze inmiddels allemaal: de rijksoverheid, alle provincies en zo goed als alle gemeenten. Een kans dus. Maar niet alleen een kans, ook een bedreiging. Door de belangstelling voor de centra worden niet alleen hun sterke kanten en mogelijkheden belicht, maar ook hun zwakke. Op plaatselijk niveau leidt dat op dit moment tot zeer verschillende situaties. Er zijn centra voor de kunsten die door de gemeente worden gezien als spil in het lokale cultuureducatieve beleid en ook de mogelijkheid krijgen deze spilfunctie uit te voeren. Maar er zijn ook gemeenten die, om allerlei redenen, hun vertrouwen in het plaatselijke centrum opzeggen. Deze gemeenten zoeken met andere partijen naar een nieuwe organisatiestructuur die mensen kan ondersteunen bij het opbouwen van een eigen culturele loopbaan en die het onderwijs kan helpen bij het verwezenlijken van zijn cultuureducatieve doelstellingen.

Binnen nu en enkele jaren zal elk centrum voor de kunsten voor de volgende vragen komen te staan: waar staan we voor en wat is onze kerncompetentie; wat zijn onze doelstellingen en hoe kunnen we die het beste realiseren en met welke middelen? Het zou mooi zijn als de centra deze vragen samen met hun afnemers en subsidiërende gemeenten beantwoorden, als ze zich allemaal in een positie bevinden of weten te geraken waarin *met* hen wordt gesproken in plaats van *over* hen. Het is nu zaak voor de centra om zelf richtingen aan te geven en ter discussie te stellen. Om zelf een hernieuwde visie te ontwikkelen op de gewenste en haalbare maatschappelijke positie en doelstellingen. Om zelf keuzes te maken, die te onderbouwen en te beargumenteren.

Infrastructuur

Onder centra voor de kunsten verstaan we professionele, lokale/regionale, publiekrechtelijke en privaatrechtelijke instellingen die als hoofdtaak hebben mensen in hun vrije tijd een niet beroepsgerichte oriëntatie in de kunsten of een opleiding in een kunstdiscipline te bieden. Het betreft hoofdzakelijk door gemeenten gesubsidieerde instellingen.

De werkvormen die we aantreffen zijn receptieve kunsteducatie (leren kijken, luisteren), reflectieve kunsteducatie (leren een opinie te vormen, te beoordelen, te waarderen) en actieve of productieve

kunsteducatie (zelf kunstzinnig actief zijn, een kunstproduct uitvoeren of tot stand brengen); meestal gaat het om een combinatie van deze werkvormen. De leerervaringen worden aangeboden door hbo-opgeleide kunstenaar/docenten of docenten in een kunstvak. Het aanbod bestaat uit cursussen (maximaal 20 weken), onderwijs (langer dan 20 weken) en projectmatige activiteiten zoals bijvoorbeeld lezingen, georganiseerd kunstbezoek en eenmalige workshops.

De meeste centra voor de kunsten hebben nauwe relaties met de amateurkunstverenigingen in hun werkgebied. Op verschillende fronten faciliteren ze deze verenigingen: ze bieden ze een opleidings-traject voor hun leden, nemen examens af (HaFaBra), verlenen onderdak, lenen materialen uit et cetera.

Een nieuwe institutionele afnemer zijn de scholen voor basis- en voortgezet onderwijs. Inmiddels hebben ongeveer zeventig centra voor de kunsten (33 procent) structurele samenwerkingsrelaties met scholen. We noemen hen centra met een tweedelijnsfunctie.

We onderscheiden vier typen centra voor de kunsten:

1. Muziekscholen: instellingen waar muzieklessen en soms ook danslessen gegeven worden.
2. Creativiteitscentra: instellingen waar cursussen gegeven worden in een of meer kunstdisciplines (uitgezonderd muziek): beeldende kunst inclusief film/foto/video/computervormgeving, dans, literatuur, theater, interdisciplinaire vormen van kunstbeoefening, toegepaste kunsten (bijvoorbeeld architectuur en grafische vormgeving).
3. Gecombineerde instellingen: een combinatie van muziekschool en creativiteitscentrum.
4. Gecombineerde eerste- en tweedelijnsinstellingen: een instelling die zowel een cursorisch aanbod in de vrije tijd biedt als diensten verleent aan het onderwijs (zoals bijvoorbeeld kunstprojecten in scholen, organisatie van schoolconcerten en deskundigheidsbevordering van docenten).

Inmiddels ontstaan er ook andere verschijningsvormen, zoals kunsteducatieaanbieders die onderdeel zijn van een Regionaal Opleidingscentrum, beter bekend als ROC. Deze opleidingen organiseren steeds vaker ook cursussen zoals de centra voor de kunsten dat doen en begeven zich daarmee ook nadrukkelijk in het vrijetijdscircuit. Zo worden onder meer musicalprojecten aangeboden op de markt van de volwasseneneducatie.

Er bestaat ook een particulier circuit van dansscholen, ateliers met een cursusaanbod en vrijgevestigde muziekdocenten. Volgens schattingen is dit particuliere circuit qua aantal cursisten ongeveer net zo groot als het gesubsidieerde circuit van de centra. Ze verschillen onderling vooral in de verscheidenheid van het aanbod (breedte en diepte, mogelijkheid om in ensembles mee te spelen), de kwaliteit en intercollegiale toetsing, prijs, intensiteit van de begeleiding, sfeer. Verder zijn er ook amateurkunstverenigingen (met name in de muzieksector: harmonieën en fanfares) met een eigen educatief aanbod voor hun leden.

Er zijn negentien provinciale instellingen voor kunst en cultuur. Zij ondersteunen het onderwijs bij zijn cultuureducatieve taken (tweedelijnsfunctie) en bieden scholen zogenoemde kunstmenu's aan (een over meerdere leerjaren doorlopend pakket aan ontmoetingen met professionele kunst, met begeleidend lesmateriaal). Deze instellingen ondersteunen de amateurkunstsector en de professionele kunstsector in de provincie. Verder hebben ze allemaal als taak de cultuurdeelname in hun werkgebied te bevorderen.

Op landelijk niveau zijn er twee verenigingen actief. De Vereniging voor Kunstzinnige Vorming (VKV) is de werkgeversvereniging van de centra voor de kunsten. Zij ontwikkelt het arbeidsvoorwaarden-

beleid voor de sector, sluit de CAO af en helpt de leden bij de uitvoering ervan. De Kunstconnectie is de beleidsmatig en inhoudelijk georiënteerde branchevereniging voor de centra voor de kunsten en provinciale instellingen voor kunst en cultuur. Deze op netwerkvorming gerichte vereniging ontwikkelt met haar leden het strategisch toekomstbeleid voor de sector, behartigt de belangen van de leden en positioneert de sector bij alle belanghebbenden. De Kunstconnectie werkt aan professionalisering van het aanbod en van de bedrijfsvoering van de centra, aan de kwaliteit en aan de inhoudelijke innovatie van het werk. Zij levert een pakket aan diensten, onder andere op het gebied van bij- en nascholing, gegevensverwerking en advisering. De Kunstconnectie ontvangt een structurele subsidie van het ministerie van OCW.

Cijfers

Enkele cijfers (CBS/De Kunstconnectie, 2001):

- er zijn 235 centra voor de kunsten (door fusies en een enkele opheffing vermindert dit aantal geleidelijk) waarvan 109 muziekscholen, 58 creativiteitscentra en 68 gecombineerde instellingen;
- de centra tellen 412.000 cursisten (het bereik met activiteiten in het basis- en voortgezet onderwijs niet meegerekend); in 1999 waren er 384.000 cursisten;
- 59 procent muziek (dit aantal daalt), 10 procent dans, 18 procent beeldende kunst. De overige 13 procent is verdeeld over de andere disciplines (theater, literatuur en multidisciplinair);
- 60 procent van de cursisten is jonger dan 18 jaar (bij muziek is dit percentage beduidend hoger dan bij de andere disciplines, nl. 79 procent);
- de centra hebben 11.600 medewerkers op 4100 fte's;
- de omzet van de centra bedraagt ruim 241 miljoen euro waarvan 148 miljoen euro gemeentelijke subsidies, 67 miljoen euro aan deelnemersbijdragen en 22 miljoen euro uit andere diensten. Voorts wordt nog 4 miljoen aan inkomsten binnengehaald uit andere inkomsten, zoals sponsoring en fondsen.

Overheidsbeleid

Het overheidsbeleid is reeds lange tijd gericht op het vergroten van de publieksdeelname aan kunst en cultuur. Kunst en cultuur worden als belangrijke maatschappelijke fenomenen gezien. Met een maatschappelijke meerwaarde die beargumenteerd wordt vanuit het vastleggen van het 'maatschappelijk geheugen', het bieden van nieuwe communicatiemogelijkheden, het voorhouden van een spiegel aan de samenleving, het bijeenhouden van maatschappelijke verbanden via cultuurbeleving, het doorgeven van waardevolle tradities en dergelijke. Om die reden investeert de overheid in professionele kunstproductie en de presentatie van kunst (musea, schouwburgen). Omdat samenlevingsgeld in kunst geïnvesteerd wordt, vindt de overheid het belangrijk ook te investeren in publiek, in cultuurdeelname. En dan vooral van bevolkingsgroepen die niet als vanzelf met kunst en cultuur in aanraking komen, die niet spontaan de weg weten te vinden naar de theaters, podia en musea. Iedereen moet de kans krijgen kennis te maken met kunst en cultureel erfgoed, is de democratische gedachte. Binnen dat doel vindt in de meeste gevallen de financiering van centra voor de kunsten plaats.

Dat doel is ook de reden dat de rijksoverheid in casu het ministerie van OCW sinds enkele jaren beleid ontwikkelt en uit laat voeren om de cultuureducatie in het basis- en voortgezet onderwijs te stimuleren. Want daar bereik je immers alle kinderen en jongeren, ongeacht hun achtergrond. Provincies en gemeenten nemen dit beleid meer en meer over, aangemoedigd door financiële stimuleringsmaatregelen van het ministerie. Deze gaan uit van matching van rijks gelden met

provinciale en gemeentelijke gelden: het rijk financiert mee als de provincies en gemeenten ook investeren in het cultuurbeleid van het rijk. Het Actieplan Cultuurbereik en het project Cultuur en School met de Regeling Versterking Cultuureducatie in het Primair Onderwijs zijn daar de meest recente voorbeelden van. Via deze regelingen worden niet alleen de mogelijkheden voor cultuureducatie in het onderwijs verruimd, maar wordt bovendien de rol van de scholen als vragende partij versterkt. Bedoeling daarvan is dat de scholen zelf een eigen cultuurbeleid formuleren, kiezen voor continuïteit in hun cultuureducatieve activiteiten en actief hun culturele omgeving gaan inschakelen bij het vormgeven en uitvoeren van dat beleid.

Legitimatie

Voor de centra voor de kunsten betekent deze beleidsrichting enerzijds dat zij zich meer dan ooit nadrukkelijker zullen moeten gaan richten op de onderwijssector en meer dan ooit hun van oudsher aanbodgerichte houding richting onderwijs moeten veranderen in een vraaggerichte antenne en een op dienstverlening gerichte attitude en een navenant gedragspatroon. De aandacht verschuift immers van de vrijetijdsector naar de onderwijssector. Het onderwijs als concurrent voor de centra op markt van kunst- en cultuureducatie!

Het betekent anderzijds – en dat is een logisch gevolg van deze aandachtsverschuiving – dat de centra steeds vaker de vraag krijgen voorgelegd wie ze nu eigenlijk precies en in welke mate bereiken, welke gemeentelijke cultuurpolitieke doelstellingen ze mee helpen realiseren en wat hun gesubsidieerde positie ten opzichte van het particuliere circuit rechtvaardigt. Het zijn dus vragen over de maatschappelijke waarde van de centra en over de legitimatie van de subsidies die zij structureel ontvangen.

In veel gevallen blijken centra voor de kunsten te worstelen met de beantwoording van die vragen en ze vooral te benaderen vanuit de eigen professie. Hun antwoorden – 'kunsteducatie draagt bij aan de persoonlijke ontwikkeling van individuen, aan persoonlijkheidsvorming en het aanleren van artistieke competenties' – worden steeds vaker als niet voldoende beoordeeld door de calculerende gemeentebesturen, die de centra nu juist een plek hadden toebedacht in het vergroten van de cultuurdeelname, vooral van die groepen die niet al vanuit hun gezinssituatie gestimuleerd worden om 'iets aan cultuur te doen'. Gemeentebesturen willen waar voor hun geld, willen prestatiecontracten afsluiten en min of meer afdwingen dat centra ten minste een dwarsdoorsnede van de bevolking bereiken met een op zijn wensen en mogelijkheden afgestemd aanbod. Gemeentebesturen willen geen door de medewerkers van de centra vanuit hun professionele waarden geformuleerd aanbod waarmee veelal een publiek van hoogopgeleiden met bovengemiddelde inkomens wordt bereikt dat toch al over culturele competenties beschikt.

Doelen van gemeenten

Gemeenten hebben vier soorten doelen om kunsteducatievoorzieningen in het vrijetijdscircuit te subsidiëren.

1. Culturele doelen: kunsteducatie moet bijdragen aan de vergroting van de cultuurdeelname en nieuw publiek brengen naar de door diezelfde gemeente gesubsidieerde professionele kunstvoorzieningen.
2. Educatieve doelen: centra voor de kunsten moeten onderwijs bieden aan de amateurkunstverenigingen. Zonder goed onderwijs geen levendige amateurkunstsector. Zeker in plattelandsgemeenten worden die verenigingen juist gezien als het cement van de samenleving. Zie ook doelstelling 3.

3. Maatschappelijke doelen: meehelpen de lokale sociale samenhang te versterken en de gemeenschap vitaal te houden; bijdragen aan het vormgeven van een 'cultureel aandeelhouderschap': een Amsterdamse ontwikkeling om de zeer diverse bevolkingsgroepen in een multiculturele stad betrokken te laten geraken bij de leefgemeenschap waarvan ze allemaal deel zijn.
4. Sociaal-economische doelen: door een goed voorzieningenniveau te bieden bijdragen aan een prettig woon- en vestigingsklimaat.

De vraag naar de maatschappelijke waarde van de centra voor de kunsten is des te actueler nu de gemeenten minder inkomsten ontvangen en bezuinigen op allerlei instellingen en voorzieningen. Na jaren van relatieve groei in de verschillende culturele sectoren tekent zich in 2004 een duidelijke bezuinigingstendens af. Directe bezuinigingen door vermindering of zelfs beëindiging van subsidie, maar ook bezuinigingen door het niet compenseren van jaarlijkse prijsindexeringen, loonkostenstijgingen en verhoogde kosten ingevolge Arbo-regelgeving. Op basis van een quick scan onder haar leden concludeert De Kunstconnectie dat in 2005 33 procent van de centra te maken zal krijgen met directe bezuinigingen en 33 procent met indirecte bezuinigingen.

Daarnaast zijn sommige gemeenten om (cultuur)politieke redenen op zoek naar een andere structuur voor de cultuureducatie, meer gekoppeld aan de onderwijssector. Deze gemeenten stellen ook hun financiering van de plaatselijke centra geheel ter discussie. Gemeentelijke overheden beschouwen de vrijetijdskunsteducatie niet langer meer als te subsidiëren kernactiviteit. Tegelijkertijd doen gemeenten meer dan voorheen een beroep op het cultureel ondernemerschap van centra, die meer eigen inkomsten moeten verwerven, onder andere door de tarieven te verhogen, hun expertise en accommodaties meer te exploiteren en activiteiten aan te bieden in de zomerperiode, zogenaamde summerschools.

Consumentengedrag

Centra voor de kunsten worden geconfronteerd met veranderingen in het consumentengedrag, met veranderingen in de vraag naar cultuureducatieactiviteiten. Vooral jongeren stellen onder invloed van de zap-cultuur, de beleveniseconomie en de amusementsindustrie andere vragen en eisen dan die waaraan de medewerkers van de centra zijn gewend. Jongeren hebben minder behoefte aan educatie via traditionele overdrachtvormen, aan langdurige en vooraf vastgelegde leertrajecten en een schoolse opzet. Zij – en ook steeds meer volwassenen – willen zich minder committeren aan meerjarige leerlijnen, maar verlangen kortdurende cursussen die snel leiden tot samenspelen in ensembles of het samen produceren van bijvoorbeeld een dansvoorstelling. Zij willen korte trajecten die direct leiden tot productie, tot een te tonen voorstelling, een presentatiemoment. Hierdoor ontstaat een tendens naar versmelting van kunsteducatie en amateurkunstproductie. Het succes en de snelle groei van de jeugdtheaterscholen - er zijn er inmiddels zo'n vijftig waarvan ruim de helft onderdeel is van een centrum voor de kunsten – is hiervan een goed voorbeeld. Kunstproductie en educatie vallen in de werkwijze van jeugdtheaterscholen samen, en bovendien maken de deelnemers er kennis met meerdere kunstdisciplines. En ook dat is een tendens: de wens om in meer disciplines tegelijk iets te leren. Niet diepgaand, wel breed en leidend tot flexibele inzetbaarheid bij bijvoorbeeld een theaterproductie, een musical of muziektheatervoorstelling. Specialiseren kan daarna altijd nog. Er is toenemende vraag naar cursussen en activiteiten op het gebied van de toegepaste kunsten, zoals architectuur, binnenhuisarchitectuur en grafische vormgeving, naar *e-culture*-activiteiten en naar multidisciplinaire activiteiten.

De meeste, maar zeker nog niet alle, centra voor de kunsten ontwikkelen aanbod om tegemoet te komen aan deze nieuwe vragen. Lastig daarbij is het gebrek aan voldoende middelen om nieuw aanbod te ontwikkelen. Overhead is weggesneden, geld voor ontwikkeling is er altijd al te weinig geweest en veel docenten zijn slechts tijdelijk en met dienstverbanden van beperkte omvang aan de centra verbonden. Dat schept geen goed ontwikkelingsklimaat. De ontwikkeling van nieuw aanbod verloopt daarom traag, de grotere centra in de grote steden uitgezonderd. Gelukkig vindt, onder andere gestimuleerd door De Kunstconnectie, uitwisseling van ideeën, ontwikkelingen en projecten steeds frequenter plaats.

Aanbod aan kortdurende cursussen en workshops is desalniettemin inmiddels gemeengoed geworden, net als cursussen op het gebied van de toegepaste kunsten. Ook multidisciplinaire activiteiten worden aangeboden, maar spaarzamer, evenals activiteiten die in één seizoen leiden tot volwaardige amateurkunstproducties. Dat spaarzame geldt zeker cursussen waarbij de leervraag van de deelnemer centraal staat en diens culturele belevingswereld het vertrekpunt is. Dit soort activiteiten, waarbij de docent veel meer coachend aanwezig is, zijn nog weinig te vinden in het aanbod van de centra of in ontwikkeling. In professionele kringen worden deze activiteiten aangeduid als 'authentieke kunsteducatie'.

Een nieuwe loot in het aanbod van met name de centra voor de kunsten in de grote steden zijn de *community-arts*. Met deze uit Groot-Brittannië afkomstige term worden culturele activiteiten bedoeld die in stadswijken samen met de plaatselijke bevolking worden vormgegeven. De bestaande culturele competenties en de wensen en leerbehoeften van de bewoners zijn het uitgangspunt en het doel is versterking van de sociale verbanden in de wijk. Juist met dit soort (sociaal-)culturele activiteiten proberen centra hun verantwoordelijkheid als maatschappelijke instelling vorm te geven en te verankeren.

Tegelijkertijd is er een herwaardering van het ambachtelijke en de wens tot verdieping. In hoofdzaak 55-plussers vragen weer naar cursussen waarbij het aanleren van technische vaardigheden in de verschillende kunstdisciplines voorop staat. Ook ontstaat er vraag naar cursussen met een relatie met cultureel erfgoed, oude bouwkunst en schilderkunst.

Doelgroepen

De tendens dat centra diensten aanbieden voor verschillende doelgroepen zet zich onder invloed van de terugtrekkende overheden gestaag voort. Enkele tientallen centra beschikken inmiddels over een podium en bieden een professionele programmering podiumkunsten. Of beschikken over filmvertoningfaciliteiten en exploiteren een filmtheater. Hetzelfde geldt voor tentoonstellingsfaciliteiten en de organisatie van exposities of de exploitatie van een kunstuitleen. Ook zijn centra betrokken bij of verantwoordelijk voor het organiseren van plaatselijke amateurkunstdagen of straatfestivals.

In het dienstenaanbod komen we inmiddels ook de organisatie van kunstreizen tegen, schilder-cursussen op locatie in het buitenland, georganiseerd theaterbezoek met inleiding vooraf en de organisatie van lezingen en performances. Nieuw is de organisatie van culturele feesten, bijvoorbeeld met een kunstzinnig programma omlijste kinderverjaardagspartijtjes, en personeelsbijeenkomsten voor bedrijven. Gezamenlijk een musical schrijven en op de planken brengen kan dezelfde interne bedrijfsdoelstellingen realiseren als een survival-tocht in de Ardennen.

Al langer zijn centra voor de kunsten dienstverlener voor de amateurkunstverenigingen. Deze rol wordt wel steeds intensiever opgepakt en krijgt nieuwe vormen, zoals het ter beschikking stellen van ruimte en technische faciliteiten. Nieuw is dat ook de ongeorganiseerde amateurkunstenaars als

doelgroep worden gezien. Zij worden gelokt met activiteiten als open ateliers en open muziekateliers, waar ze op gezette tijden gebruik kunnen maken van de aanwezige faciliteiten en een x-aantal uur begeleiding kunnen krijgen bij of beoordeling van hun werk.

Ook zijn er centra die verbintenissen aangaan met het jongerenwerk of het sociaal-cultureel werk. In Lelystad bijvoorbeeld heeft het plaatselijke centrum voor de kunsten recent een cultuurhuis voor jongeren opgericht. Een plek – vol met kunstzinnige impulsen – waar jongeren zich in de eerste plaats thuis moeten voelen, met een podium en een zaal die ze zelf beheren, daarbij ondersteund door de beroepskrachten van het centrum, met lesruimten en popstudio-faciliteiten én ontmoetingsplekken.

Dienstverlener

Het zwaartepunt in de ontwikkelingen van de dienstverlening door de centra voor de kunsten ligt echter in activiteiten voor het basis- en voortgezet onderwijs. Onder invloed van het overheidsbeleid krijgt cultuureducatie in het onderwijs een steeds grotere en vastere plek, krijgen scholen meer middelen en worden zij gestimuleerd hun culturele omgeving te betrekken bij de ontwikkeling en uitvoering van cultuureducatieactiviteiten. Centra voor de kunsten zijn met hun expertise natuurlijke partners voor scholen. Ruim 33 procent van de centra heeft inmiddels een structurele samenwerkingrelatie met het onderwijs in het eigen werkgebied.

Ook de inhoud van de samenwerking is aan het veranderen. Van aanbodgericht naar vraaggestuurd. De scholen zelf kunnen hun cultuureducatieve wensen en behoeften formuleren en uit het aanbod te kiezen. De vraag van de basisscholen verandert van ondersteuning van de leerkracht bij projectmatige activiteiten en het leveren van leskisten naar leerkrachtvervangende activiteiten die passen in het curriculum. Centra voor de kunsten profileren zich naar de scholen met diensten als het adviseren bij het formuleren van cultuureducatiebeleid; het wegwijzen maken in de culturele omgeving of het in kaart brengen van de culturele omgeving van de school en het bemiddelen tussen school en culturele omgeving; het verzorgen van lessen en projecten in de school tijdens schooltijd en activiteiten buiten schooltijd in het kader van verlengde schooldagprojecten en/of brede-schoolconcepten; het verzorgen van bijscholing voor docenten in de kunstvakken; de organisatie van zogenoemde rondjes cultuur ter voorbereiding op het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming in het voortgezet onderwijs waarbij leerlingen in het tijdsbestek van een dag een aantal culturele voorzieningen in hun woonplaats bezoeken; bemiddeling van kunstenaars met activiteiten voor scholen en het beschikbaar stellen van 'vliegende brigades' die een helpende hand kunnen bieden bij uitval van docenten. Centra voor de kunsten zijn gezamenlijk de grootste innemers van de aan de leerlingen uitgereikte cultuurvouchers!

Waarschuwing

Naar verwachting zal zowel het aantal centra dat structureel samenwerkt met onderwijsinstellingen als de verscheidenheid aan activiteiten in het onderwijs de komende jaren fors toenemen. Een waarschuwing bij deze ontwikkeling is echter op zijn plaats: steeds meer 'cultuurgeld' dreigt langzaam maar zeker 'onderwijsgeld' te worden. En door de matching-systematiek van de financierende overheden dreigt bestaand budget voor culturele activiteiten in het onderwijs en vrije tijd vervangen te worden door tijdelijk extra geld (substitutie-effect). Wat als de stimuleringsmaatregelen ophouden te bestaan en het oorspronkelijke cultuurbudget reeds lang aan volstrekt andere zaken wordt uitgegeven?

Bedrijfsvoering

De sector kunsteducatie is zich langzaam maar zeker steeds meer aan het professionaliseren. Ondanks financiële tegenwind in veel regio's. Of juist dankzij? Efficiëntie en effectiviteit van de bedrijfsprocessen zijn daarbij sleutelwoorden: dezelfde of zelfs meer output met minder middelen. Althans, minder overheidsmiddelen. Dat betekent dat centra op zoek gaan naar een andere inrichting van bedrijfsprocessen, naar interne orderings- en communicatiestructuren die minder bepaald worden door de traditionele verdeling in de kunstdisciplines, maar meer door de aard van de geleverde producten en diensten. Het betekent dat de centra in alle bedrijfsprocessen meer gebruik moeten maken van ICT en moeten zoeken naar voor hun instelling nieuwe managementtechnieken. Efficiëntie en effectiviteit vereisen van de medewerkers ook een flexibeler inzet en nieuwe competenties, een sterkere oriëntatie op de markt, een ondernemende en dienstverlenende houding en een brede en flexibele inzetbaarheid, ook ten behoeve van institutionele afnemers zoals het onderwijs. De CAO Kunstzinnige Vorming is nu nog een belemmering voor dit soort veranderingen, maar werkgevers- en werknemersorganisaties raken steeds meer overtuigd van de noodzaak van aanpassingen in het arbeidsvoorwaardenbeleid. Het genereren van meer eigen inkomsten, het binden van bestaand publiek en het trekken van nieuwe publieksgroepen vraagt meer aandacht voor vraagsturing, voor in- en externe communicatie, marketing en onderzoek in de klantomgeving. Het betekent meer aandacht voor de inhoud en de kwaliteit van de dienstverlening vanuit het perspectief van de klant, meer aandacht voor de uitstraling en presentatie van de instellingen. De sector loopt hierin nog niet voorop. Een inhaalslag op dit front en een nadrukkelijker inzet op deze aspecten van de bedrijfsvoering in plaats van louter investeringen in de ontwikkeling van het inhoudelijke product – zo eigen voor door professionals bepaalde instellingen – kan in korte tijd veel winst opleveren, ook wat betreft het imago van de sector.

Samenwerking

Om voldoende capaciteit te creëren voor de ontwikkeling van de instelling en voor de innovatie van haar producten en diensten, kiezen in diverse regio's centra voor de voordelen van schaalvergroting. Niet alleen kleine centra, maar ook de centra in de grote steden werken samen, bijvoorbeeld op het gebied van bij- en nascholing van hun medewerkers. Her en der zijn de laatste jaren fusies tussen centra tot stand gekomen, soms ook afgedwongen door de plaatselijke overheid. Het gaat dan vooral om fusies tussen de muziekschool en het creativiteitscentrum. Recenter zijn de ontwikkelingen richting gezamenlijke bedrijfsbureaus. Kleine centra met te weinig financiële kracht om te professionaliseren op het gebied van bijvoorbeeld personeelsbeleid, ICT of planning & control, bundelen hun krachten en trekken gezamenlijk een personeelsadviseur aan, ontwikkelen gezamenlijk een ICT-beleid en schaffen samen leerlingenadministratie-software aan of experimenteren gezamenlijk met productontwikkeling voor het amateurcircuit. Via het Kunstconnectiefonds stimuleert en ondersteunt de branchevereniging dit soort initiatieven, gericht op versterking van de infrastructuur.

Kwaliteitszorg

Aandacht voor systematische kwaliteitszorg is een speerpunt in de professionalisering van de kunsteducatiebranche. Kwaliteitszorg die niet zozeer gericht is op toetsing van formele

prestatienormen (die zijn er niet), maar die dient als katalysator van een continu proces van verbetering, van een ontwikkeling naar een lerende branche.

Enkele jaren geleden reeds is een op de sector kunsteducatie toegesneden systeem voor kwaliteitszorg ontwikkeld: het KKV-model (kwaliteitssysteem kunstzinnige vorming). Het systeem is door enkele tientallen centra in mindere of meerdere mate geïmplementeerd. Daarnaast zijn er centra die een ander kwaliteitsauditsysteem hanteren.

Hoewel kwaliteitszorg al langer op de agenda van de branche staat en het belang ervan alom wordt ingezien, is systematische kwaliteitszorg en -toetsing nog niet door alle instellingen ingevoerd.

Schaalgrootteproblemen spelen hierbij zeker een rol, naast nog onvoldoende besef van het belang van bedrijfsmatige professionalisering en van de middelen daarvoor.

Bij de reorganisatie in 2000 van het landelijk bestel van ondersteuningsinstellingen voor de kunst-educatie verdween de zelfstandige Inspectie Amateurkunst/Kunstzinnige vorming. Haar toetsingstaak werd door de toenmalige staatssecretaris van OCW neergelegd bij de Inspectie van het Onderwijs. Hoewel de sector zeer gereserveerd stond tegenover de afgedwongen samenwerking met de onderwijsinspectie, zijn de afgelopen twee jaar branchebrede waarderingkaders ontwikkeld voor de centra en de provinciale instellingen voor kunst en cultuur. Ook zijn ongeveer dertig instellingen in een eerste pilot getoetst door de Inspectie van het Onderwijs. Deze samenwerking is echter sinds kort weer van de baan omdat de staatssecretaris van cultuur, gezien een negatief advies van de Raad voor Cultuur en een afwijzing van de VNG, het wettelijk kader dat het werk van de onderwijsinspectie moest formaliseren, niet meer door de Tweede Kamer wil loodsen. Een logische stap in tijden van deregulering.

Nu is de branche zelf onder leiding van De Kunstconnectie weer aan zet. Op dit moment wordt een eigen brancheplan voor systematische kwaliteitszorg en –toetsing ontwikkeld. Uitgangspunten daarbij zijn: erkenning van de eigen verantwoordelijkheid van de instellingen voor kwaliteitszorg; zelfevaluatie; onafhankelijke externe toetsing van de zelfevaluatie; openbaarheid van de gegevens uit de toetsing; koppeling aan de lidmaatschapsvoorwaarden van De Kunstconnectie en koppeling aan branchebrede instrumenten voor gegevensverzameling zoals benchmarking.

Kansen

De centra voor de kunsten zijn vanuit de betrekkelijke luwte van het cultuurpolitieke beleid in korte tijd in het middelpunt van de belangstelling komen te staan. Met name ontwikkelingen in de cultuureducatie in het onderwijs en bezuinigende gemeenten zijn daarvan de oorzaak. Aan de centra worden nieuwe vragen gesteld over beleid, aanbod, werkwijze en betekenis voor de amateurkunstverenigingen. Vragen over hun rol in de lokale samenleving en over de verantwoording van overheidssubsidiering. Structurele financiering vanuit de gemeenten is niet langer vanzelfsprekend, en zeker niet zonder prestatieafspraken. Deze veranderde omstandigheden en het ter discussie stellen van oude vanzelfsprekendheden betekenen nieuwe uitdagingen, nieuwe kansen, maar ook bedreigingen.

Kansen liggen er voor centra die in staat zijn hun aanbod en werkwijze aan te passen aan de wensen, behoeften en mogelijkheden van hun publiek: individuen en institutionele afnemers. Er zijn kansen voor centra die in staat zijn marktgeoriënteerd en vraaggestuurd te werken en hun medewerkers de daartoe benodigde attitudes en competenties bij te willen en kunnen brengen. Die klantgerichte organisaties worden en die nieuwe markten aanboren, die een breed publiek weten te bereiken en die vanuit hun eigen kerncompetenties invulling weten te geven aan de maatschappelijke doelstellingen die gemeenten willen realiseren en die lang niet altijd exact overeenkomen met de professionele doelstellingen van kunsteducatoren. Kansen voor centra die in staat zijn de eigen professionele

kwaliteitsnormen en de kwaliteitsbeleving van de klant in een goede balans krijgen en dat vertalen naar producten en diensten op maat voor de diverse geledingen van hun (potentiële) klanten-arsenaal: van de 'artibeet' tot de kwaliteitsamateur, van de gemeente zelf tot de school in de achterstandswijk. Voor centra die naar verbetering streven van hun totale performance, ook op bedrijfsmatig en communicatief gebied. Voor centra die uitgroeien tot netwerkorganisaties en een spilfunctie vervullen in de beleidsontwikkeling en de uitvoering van cultureel-maatschappelijke doelstellingen in lokale gemeenschappen.

Bedreigingen

Bedreigend zijn de ontwikkelingen voor centra die onvoldoende flexibel opereren en voorbijgestreefd worden door nieuwe initiatieven die flexibeler zijn. Voor centra die niet in staat zijn hun maatschappelijke meerwaarde aan te tonen en er zich geen rekenschap van geven dat zij een instrument zijn in lokale politieke doelstellingen die niet per se cultuurgericht zijn. Voor centra die niet in staat zijn samenwerkingsverbanden aan te gaan met institutionele afnemers, met de amateurkunsten én met het particuliere circuit van kunstdocenten. Voor centra die alleen hun eigen professionele normen laten gelden en menen dat de klant geen oordeel over de kwaliteit van het aanbod kan of mag hebben.

Ontwikkelrichtingen

Om de strategische beleidsontwikkeling van de sector een impuls te geven heeft De Kunstconnectie in het voorjaar van 2004 een richtinggevend discussiedocument verspreid met de titel *Verbeelding brengt ons overal*. In dit document worden drie zogenoemde ontwikkelrichtingen geschetst, afhankelijk van lokale ambities en mogelijkheden.

De eerste betreft 'structurele verbinding met onderwijs' en gaat ervan uit dat de instelling een structurele en vraaggestuurde samenwerking aangaat met de basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs in de gemeente. De samenwerking is niet langer op basis van projecten, maar bestaat ook uit het meehelpen formuleren van het cultuureducatiebeleid van de scholen, het openleggen van de culturele omgeving van de scholen, en het leveren van lessen ('leerkrachtvervangend') over kunst en cultuur en de diverse kunstdisciplines in het curriculum van de school. De ontwikkelrichting 'verbinding binnen- en buitenschools' gaat ervan uit dat het centrum structureel in en met het onderwijs samenwerkt en dat het bovendien een drempelloze overstap van cultuureducatieactiviteiten binnen de school naar cultuuractiviteiten in het vrijetijdscircuit realiseert. Dat betekent enerzijds een daarop afgestemd aanbod van de eigen instelling en anderzijds een informerende, bemiddelende en coördinerende functie ten behoeve van de amateurkunstverenigingen en de professionele kunstenaars in een gemeente. Een spin-in-het-web-functie dus.

In de ontwikkelrichting 'verbinding met de 24-uurseconomie' transformeren centra voor de kunsten tot 'huizen voor de kunsten' die gedurende de gehele week en grote delen van de dag culturele producten en diensten bieden voor een veelheid aan doelgroepen en niveaus: voor de traditionele cursist en de kwaliteitsamateur, voor professionals in de cultuur en voor degenen die dat nog willen worden, voor scholen en bedrijven. Naast cursorisch aanbod en onderwijs, bieden deze lokale/regionale huizen voor de kunsten een aanbod aan lezingen, workshops, kunstreizen en dergelijke. Ze bieden faciliteiten aan de amateurkunstverenigingen en aan de ongeorganiseerde amateurs. Ze beschikken over podia, tentoonstellingsruimten en een filmtheater. Ze beheren een cultureel informatiepunt voor de gemeente en mogelijk een centraal ticketbureau. Een culturele

supermarkt als het ware, maar wel een waar een breed publiek zich thuis voelt en waar ieder iets van zijn eigen specifieke gading weet te vinden.

Inspiratiebron

Welke ontwikkelrichting een centrum voor de kunsten ook kiest: kunst blijft het vertrekpunt; kunsteducatie en kunstparticipatie blijven de *core business*; de ontwikkelingen in kunst en cultuur blijven de inspiratiebron voor het werk en de medewerkers.

De auteur is directeur van De Kunstconnectie – branchevereniging voor educatie en participatie in de kunsten.

Literatuur

Algemeen

Aanbieders van cursussen op cultureel gebied extern gerichte organisaties, een ideaal of werkelijkheid? : een onderzoek naar de verschillen tussen centra voor de kunsten en commerciële aanbieders van cursussen op cultureel gebied in middelgrote gemeenten in de mate van externe gerichtheid / S. Hoogland. - [S.l.] : [s.n.], 2003. - 42 p. : tab. - Met bijl. en lit.opg. - Afstudeerscriptie Universiteit Utrecht, Algemene Sociale Wetenschappen

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt: welke verschillen zijn er tussen centra voor de kunsten en commerciële ballet- en muziekscholen uit middelgrote gemeenten in de mate van externe gerichtheid. Voor dit onderzoek zijn 8 gesubsidieerde aanbieders en 8 commerciële aanbieders van cursussen op cultureel gebied uit middelgrote gemeenten geïnterviewd.

Benchmarking kunsteducatie branche : bijeenkomst 8 november 2002 / P. van Amerom. - [Utrecht] : De Kunstconnectie, 2002. - 14 p. - Met bijl.

Verslag van een bijeenkomst over benchmarking en centra voor de kunsten, georganiseerd door De Kunstconnectie. Aandacht voor: Wat is benchmarking?; Ervaringen met benchmarking van de Muziekschool Amsterdam Noord, De Muzerie Zwolle en De Meerse, Centrum voor Kunst en Cultuur Hoofddorp; Dienstverlening van De Kunstconnectie.

Bouw en verbouw van Centra voor de Kunsten : Handreiking / De Kunstconnectie; P. van Amerom (auteur van voorwoord). - Utrecht : De Kunstconnectie, 2004. - 47 p. : ill., fig., tab.

Een handreiking ten behoeve van een bouw of verbouw van een centrum van de kunsten. Opgesteld naar aanleiding van opgedane kennis en ervaringen van reeds uitgevoerde bouwprojecten.

Buitenschools kunstonderwijs in Vlaanderen en Nederland : verslag symposia 27 maart en 27 november 2002/Gent 5 akkoord / Cultuurnetwerk Nederland (redacteur); Subwerkgroep Deeltijds

Kunstonderwijs/Cultuureducatie. - Utrecht : Cultuurnetwerk, 2003. - 52 p. : fig. - Met bijl.

In het kader van het Gent 5 akkoord voor de onderwijssamenwerking tussen Nederland en Vlaanderen is afgesproken dat de subwerkgroep Deeltijds Kunstonderwijs/Cultuureducatie zich zal richten op de vergelijking van de systemen voor deeltijds kunstonderwijs in Vlaanderen en cultuureducatie in Nederland. De subwerkgroep heeft invulling gegeven aan haar opdracht door het organiseren van twee symposia: op 27 maart 2002 in de Stedelijke Academie voor Beeldende Kunsten in Sint-Niklaas en op 27 november 2002 in Museum De Markiezenhof in Bergen op Zoom. Deze publicatie bestaat uit lezingen en verslagen van beide symposia, voorafgegaan door een korte vergelijking van de Vlaamse en Nederlandse systemen voor buitenschools kunstonderwijs.

CAO Kunstzinnige Vorming 2002-2003 : CAO Sociaal Fonds Kunstzinnige Vorming 2001-2003 / VKV, Vereniging van Centra voor de Kunsten. - Utrecht : VKV [etc.], 2002. - 138 p. : tab. - Met bijl.

Collectieve Arbeidsovereenkomst Kunstzinnige Vorming 1 januari 2002 tot en met 31 maart 2003 en Collectieve Arbeidsovereenkomst Sociaal Fonds Kunstzinnige Vorming 1 januari 2001 tot en met 31 maart 2003.

Centra voor de kunsten als kunstproducent : mogelijkheden voor eerstelijnsinstellingen / R. Heijnen; H. Haak. - Utrecht : LOKV, 2000. - 30 p. : tab. - Met bijl. - Onderdeel van de werkmap Instellingen voor kunsteducatie in beweging

De centrale vraag luidt: 'Welke mogelijkheden hebben de eerstelijnsinstellingen om professionele kunstproducties tot stand te brengen en daarvoor eventueel een speciale afdeling in te richten?' Om deze vraag te beantwoorden is allereerst geïnventariseerd welke centra voor de kunsten professionele kunstproducties maken en presenteren. Vervolgens is bij de op dit terrein actieve centra nagegaan welke activiteiten ze ondernemen, waarom ze dat doen en hoe ze dat aanpakken. Ter illustratie zijn drie

praktijkbeschrijvingen opgenomen van instellingen in Oosterhout, Lelystad en Veghel.

➔ TIJDSCHRIFTARTIKEL

Digitalisering in kunsteducatie-instellingen : 'het computer-tijdperk is voorbij' / A. Warringa

In: Kunst & educatie. - Vol. 9(2000)1(feb.33-35)

Volgens Kevin Kelly, redacteur van het Amerikaanse tijdschrift Wired, is de toekomst aan de 'netwerk-economie'. Hierin staan niet langer individuele ondernemingen of personen, maar netwerken centraal. Wie geen deel wil of kan uitmaken van het wereldwijde netwerk, heeft volgens Kelly geen toekomst. Hans Muiderman, directeur van het Koorenhuis in Den Haag, neemt de boodschap dat organisaties het zonder plek in het digitale netwerk niet meer zullen redden serieus.

Discussienotitie minimumkwaliteitsvoorwaarden / VKV, Vereniging van Centra voor de Kunsten. - Utrecht : VKV, 2000. - 27 p.

Op basis van dit discussiestuk wil de commissie Minimumkwaliteitsvoorwaarden de leden van de VKV de gelegenheid geven om in een vroeg stadium een inbreng te leveren bij wat in de subsidieaanvraag Cultuurnota als één van de speerpunten wordt genoemd: het formuleren van de minimumkwaliteitsvoorwaarden die voor het lidmaatschap van de brede branchevereniging moeten gaan gelden.

'Docenten willen doen waar ze goed in zijn' : een onderzoek naar het motiveren en begeleiden van vakdocenten binnen drie Brabantse instellingen voor kunsteducatie / N.H.C.P. Kastelijns. - [S.l. : s.n.], 2000. - 69 p. : fig., tab. - Met lit.opg. en bijl. - Doctoraalscriptie Theater-, film- en televisiewetenschap Universiteit Utrecht

Vraagstelling: op welke manier kan het management van een instelling voor kunsteducatie docenten motiveren en begeleiden om te participeren in de omslag naar een meer markt- en klantgerichte organisatie, zodanig dat de wensen van de organisatie en van de docent zo veel mogelijk op één lijn zitten? De belangrijkste bevindingen van dit onderzoek zijn: de omslag naar een markt- en klantgerichte organisatie is geen voorgestructureerd radicaal veranderingsproces, maar een continu proces, waarbij geantici-

peerd wordt op ontwikkelingen in de omgeving en in de eigen organisatie; instellingen hebben in zekere mate te maken met docenten die weerstand bieden en zich te weinig betrokken voelen, maar het overgrote deel van de docenten gaat met de ontwikkelingen mee en staat achter de doelstellingen van de instelling; het functioneren van kunsteducatie-instellingen wordt sterk bepaald door allerlei situationele factoren zoals de lokale politiek, de aanwezigheid van andere culturele organisaties. De onderzochte instellingen: Centrum voor de Kunsten Eindhoven, H19 Oosterhout en Tilburgse Dans- en Muziekschool.

Druk op de leiding : pilot-onderzoek naar werkstress bij leidinggevenden in centra voor de kunsten /

D. Hoekstra-Greve. - Utrecht : Cultuurnetwerk Nederland, 2001. - 38 p. : tab., fig., graf. - Met lit.opg. en bijl. - Verkorte versie van de scriptie

'Werkstress bij leidinggevenden in centra voor de kunsten' door B.E.E. Hoekstra-Greve, in het kader van de vrije wetenschappelijke opleiding aan de

Open Universiteit, Faculteit Sociale Wetenschappen

Doel van dit onderzoek is inzicht krijgen in de aard van de problemen waar leidinggevenden van centra voor de kunsten tegenaan lopen. Dit onderzoek bestaat uit een literatuuronderzoek en interviews met twaalf leidinggevenden. Uit de interviews komt naar voren dat de helft van de leidinggevenden last heeft van werkstress. Hierbij zijn herstelproblemen en de stressproblemen naar aanleiding van stressoren in de subjectieve omgeving (bijvoorbeeld rollen en interpersoonlijke conflicten) het hoogst. Slaapproblemen en emotionele stressproblemen komen bij ongeveer een kwart van de leidinggevenden voor. Enkele redenen voor de hoge mate van werkstress: de opleiding en managementvaardigheden sluiten niet aan bij de werksituatie; veranderingen binnen de organisatie; eenzaamheid.

Effecten van keuzes : verslag van een evaluatie-

onderzoek naar vier jaar functioneren van het

Utrechts Centrum voor de Kunsten / N. Goossens;

P. van der Zant. - Gouda : Bureau Art, 2001. -

73 p. : graf., tab. - Met lit.opg. en bijl. - In opdr. van de gemeente Utrecht

Het Utrechts Centrum voor de Kunsten (UCK) is op initiatief van de gemeente Utrecht ontstaan uit een

fusie van vier instellingen: de stichting Audio Visueel Sentrum (AVS), de Gemeentelijke Muziek- en Dansschool (GMDU), de stichting voor esthetische vorming Artibus en het gemeentelijk Instituut voor Kunstzinnige Vorming (IKV). Het onderzoek richt zich allereerst op de vraag of het UCK er in is geslaagd de geformuleerde doelen uit het ondernemingsplan te realiseren en welke concrete producten het UCK heeft ontwikkeld. Ingegaan wordt op de ontstaansgeschiedenis van het UCK en het feitelijke functioneren van het UCK in de periode van 1997 tot heden. Vervolgens wordt het oordeel van het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs en het wijkwelzijnswerk over het UCK weergegeven. Daarna wordt het UCK vergeleken met andere centra voor kunstzinnige vorming, met name die in de andere drie grote steden. Tot slot een samenvattende analyse van het functioneren van het UCK en aanbevelingen aan de gemeente Utrecht.

Effectiviteit ICOMmunicatie / J.B. Lodewijks. - Groningen : [s.n.], 2002. - 107 p. : graf., tab., fig., ill. - Met lit.opg., bijl. en samenv. - Scriptie Hanzehogeschool, Groningen. IDM, Informatie-dienstverlening- en management
Onderzoek naar de effectiviteit van de interne communicatiemiddelen die gebruikt worden binnen het ICO, Centrum voor Kunst en Cultuur te Assen. Ook de mogelijkheden en de 'gewenstheid' van een intranet binnen het ICO is onderzocht. Conclusies en adviezen worden gegeven.

➤ TIJDSCHRIFTARTIKEL

Expertmeeting kunsteducatie / H. Luif
In: *KNTV-Magazine. - Vol.6(2003)4(sept.20-21)*
Verslag van een bijeenkomst georganiseerd door De Kunstconnectie met als doel te brainstormen over de rol en de positie van de kunsteducatie in brede zin in de toekomst. Onderwerpen die aan de orde kwamen waren onder andere: community arts, kunst in de wijken, marktgerichtheid en professionalisering.

Instellingen voor kunsteducatie in beweging : ideeën over visie, organisatie en inhoud / H. Haak (samensteller). - Utrecht : LOKV, 1997-2000. - Losbl. + diskette

Werkmap voor managers en medewerkers voor instellingen voor kunsteducatie. Naast algemene notities over visie en organisatie bevat deze map notities en inrichtingsplannen voor de afzonderlijke disciplines.

Intervisie werkt door : eindrapportage van drie jaar intervisienetwerk / W. Bakker; M. Steenbergen. - Utrecht : LOKV, 2000. - 16 p. : tab. - Met bijl. - Onderdeel van de werkmap Instellingen voor kunsteducatie in beweging

Deze notitie vormt de afsluiting van drie jaar ondersteuning door het LOKV van intervisiegroepen voor managers in de kunsteducatie. In kort bestek wordt verslag gedaan van de activiteiten van de groepen en het behaalde bereik na drie jaar. Het accent ligt op de doorwerking van intervisie in de praktijk van de instellingen. In de bijlage zijn de namen van alle deelnemers aan het intervisienetwerk opgenomen.

➤ TIJDSCHRIFTARTIKEL

De kunst van het leiden : vijf managers geven hun visie / M. Verduyn
In: *Kunst & educatie. - Vol. 9(2000)4(aug.23-26)*
Hoe is het gesteld met de kwaliteiten van het management in de kunsteducatiesector? Kan een interne medewerker van een kunsteducatie-instelling als manager functioneren? Of is het aantrekken van managers van buitenaf een betere oplossing? De volgende vijf managers geven hun mening: Margriet Ronner (Centrum voor Kunst en Cultuur De Meerse in Hoofddorp), Arthur Gieles (Inspectie kv/ak), Ine de Leeuw (adviesbureau K + V in Arnhem), Jos Post (Centrum Kunstzinnige Vorming Triade in Den Helder) en Jan Brouwer (Kunstencentrum Groningen).

Kunstzinnige vorming 2001 / CBS, Centraal Bureau voor de Statistiek; VKV, Vereniging van Centra voor de Kunsten; De Kunstconnectie. - Voorburg [etc.] : CBS [etc.], 2002 : tab. - Voortzetting van: 'Kunstzinnige vorming', als onderdeel van de reeks 'Sociaal-culturele berichten'

Tweejaarlijks cijfermatig overzicht van het terrein van de kunstzinnige vorming in Nederland. Hierbij gaat het uitsluitend om kunstzinnige vorming die buiten schoolverband door muziekscholen, creativiteitscentra en gecombineerde instellingen wordt

gegeven. Met name gegevens over instellingen, leerlingen en cursisten per type cursus, personeel en financiën komen aan de orde. De informatie wordt gepresenteerd naar type instelling, provincie en een indeling naar grootteklasse van het arbeidsvolume aan docenten van de instelling.

Meten = weten = introductie-ochtend Balanced Scorecard / Vier Grote Steden Kunsteducatie; Koorenhuis, Centrum voor kunst en cultuur. - Den Haag : Koorenhuis, 2000. - 4 dl. (21 p., ongepag.) : ill., tab., fig. - Met lit.opg.

Informatie ten behoeve van een introductie-ochtend over de Balanced Scorecard gehouden op 23 mei 2000. De Balanced Scorecard is een model waarmee de prestaties van een organisatie op een evenwichtige manier kunnen worden beoordeeld. Andere modellen zoals het INK-model en ISO worden ook genoemd. Ervaringen met de Balanced Scorecard door de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam worden gepresenteerd.

➤ TIJDSCHRIFTARTIKEL

Minimum kwaliteitsvoorwaarden branche-organisatie / M. Severijnen

In: Kunst & educatie. - Vol. 9(2000)4(aug.14-15)

Een interview met Willemien Tromp, voorzitter van de commissie Minimumkwaliteitsvoorwaarden, over de criteria waaraan een instelling moet voldoen om lid te mogen worden van de nieuwe branche-organisatie die per 1 januari 2001 van start gaat.

Muziekeducatie in perspectief / De Kunstconnectie; Cultuurnetwerk Nederland. - [Utrecht] : [De Kunstconnectie [etc.], 2003. - 2 p.

In dit manifest pleiten De Kunstconnectie en Cultuurnetwerk Nederland voor een aantal maatregelen om de uitvoering en de positie van de muziekeducatie in het onderwijs en in de muziekscholen te verbeteren. Dit manifest is aangeboden aan staatssecretaris Van Leeuwen tijdens de Muziekeducatie 2-daagse 'Zet de toon!' die in april 2003 plaatsvond in Rotterdam.

➤ TIJDSCHRIFTARTIKEL

Onderzoek leert: integrale kwaliteitszorg te ingewikkeld voor sector kunsteducatie / H. Luif

In: KNTV-Magazine. - Vol. 5(2002)3(jun.17-19)

In 1997 ontwikkelde KPMG samen met de VKV een kwaliteitssysteem voor de sector kunsteducatie getiteld KKV (Kwaliteitssysteem Kunstzinnige Vorming). In maart 2002 is een evaluatieonderzoek, uitgevoerd door K + V organisatie adviesbureau, afgerond dat als thema had te bezien in hoeverre het KKV-systeem in de centra voor de kunsten kwalitatief en kwantitatief betekenis heeft gekregen. De onderzoekers concluderen dat brede invoering van KKV niet gelukt is in de afgelopen periode vanwege de specifieke context van de sector. Het advies is een doorstart te maken en de bezwaren en kritiek van de sector daarbij als uitgangspunt te nemen. Luif uit kritiek op de aanbevelingen van de onderzoekers en gaat in op aanbevelingen van de KNTV ten aanzien van het KKV-systeem.

'Het plakje kaas' : studiebijeenkomst positie middenmanagement : 22 mei 2003 / P. van Amerom. - [Utrecht] : De Kunstconnectie, 2003. - 10 p. : ill.

Verslag van een door De Kunstconnectie georganiseerde studiebijeenkomst over de positie van middenmanagers van centra voor de kunsten tussen directie en professionals. Jan van den Berg van het Centrum voor de Kunsten Eindhoven en Margreet Helder van Parnas, Centrum voor de Kunsten Leeuwarden, spraken over hun ervaringen. Daarna sprak Dorien Konst van K + V organisatie adviesbureau. In haar bijdrage benadrukte zij het belang van een goede bepaling van de positie die je als middenmanager in wilt nemen en de zelfbepaalde wijze waarop je met je eigen en andermans verwachtingen omgaat.

➤ TIJDSCHRIFTARTIKEL

Publiciteitsbeleid professionaliseert : instellingen leren werken met steeds meer pr-instrumenten / D. Nelisse

In: Kunst & educatie. - Vol. 9(2000)4(aug.11-12)

Peter Jan Schellens stelde in het themanummer 3 van Kunst & educatie 'Wanneer wordt de klant koning : kunsteducatie-instellingen en marketing' (1997) dat het publiciteitsbeleid in de kunsteducatie-sector nogal te wensen overliet. Wat is inmiddels veranderd?

Studiebijeenkomst samenwerking : Almelo 13 juni 2002 / E. Geradts ... [et al.] (samenstelling en redactie). – [Utrecht] : De Kunstconnectie, 2002. – 19 p. – Met bijl.

Verslag van een door De Kunstconnectie georganiseerde studiebijeenkomst over samenwerking. Tijdens deze bijeenkomst stonden vier cases centraal: netwerkvorming Muziekschool Amsterdam, Muziekschool Noord en Kunstweb; fusie Muziekschool Noord-Twente, Enschedese Muziekschool en Dans- en Muziekschool 'het Sagenland'; netwerkvorming Midden-Zuid-Holland; overname Muziek- en Dansschool Sneek-Wymbritseradiel.

TIJDSCHRIFTARTIKEL

Terugblik op veranderingen in de cultuureducatie : 'Alle aandacht van de centra dreigt naar het onderwijs te gaan' / A. Geldermans; P. Zonderland
In: Kunst & educatie. - Vol. 9(2000)6(dec.5-10)

Jan van Mullekom (directeur van het Utrechts Centrum voor de Kunsten), Carrie Renders (directeur van De Werkschuit in Gouda), Hans Onno van den Berg (directeur van de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouw Directies) en Marjo van Hoorn (beleidsonderzoeker van het LOKV) maken in een rondetafelgesprek een balans op van de ontwikkelingen in de kunsteducatie in de afgelopen jaren.

TIJDSCHRIFTARTIKEL

Tijd voor revolutie : kunsteducatie leunt op verouderde tradities / D. Monsma
In: Boekman. - Vol. 13(2001)49(sept.287-299). - Met lit.opg. en met samenv. in het Engels

De centra voor kunsteducatie zijn blijven steken in de jaren zeventig. Culturele diversiteit, interdisciplinariteit en nieuwe media spelen geen noemenswaardige rol. De lesmethoden zijn verouderd, de arbeidsmobiliteit gering. Om een nieuw publiek te werven, zijn drastische veranderingen en openheid nodig.

Verbeelding brengt ons overal / De Kunstconnectie. – Utrecht : De Kunstconnectie, 2004. – Ongepag. : ill.

De samenleving en de kunsten ontwikkelen zich. Centra voor de kunsten hebben hierin een rol. Zij zorgen voor de verbindingen met het onderwijs,

binnen- en buitenschools, en de maatschappij, ieder met zijn eigen mogelijkheden. Een discussiehandreiking voor het formuleren van een toekomstvisie.

Verslag Open Deuren : festival zonder beperking : een project van Centrum voor de Kunsten Wherelant en Muziekschool Waterland Purmerend. – Div. pag. : ill.

Het project Open Deuren inventariseert de randvoorwaarden die kunstzinnige vrijetijdsbesteding voor verstandelijk gehandicapten mogelijk maken en tracht de knelpunten die dit belemmeren uit de weg te ruimen. Het eerste Festival Open Deuren dat op 31 mei 2003 plaatsvond in Purmerend is een actief middel om de doelgroep te bereiken, om participatie te vergroten en om een netwerk tot stand te brengen.

Verslag salon authentieke kunsteducatie : 9 september 2002. – [Utrecht : De Kunstconnectie], 2002. – 5 p.

Verslag van een salon over authentieke kunsteducatie en de Wanitaschool. De salon werd georganiseerd door De Kunstconnectie en geleid door Irène Steinert, onderwijskundige. Na presentaties van Wil Oud en Irma van Hoorik, werd in werkgroepen aandacht besteed aan onder andere de betekenis voor de sector en leerwensen en -vragen.

Verslag salon kunst in het MBO / De Kunstconnectie. – [Utrecht : De Kunstconnectie], 2002. - [5 p.]

Verslag van een bijeenkomst georganiseerd door de Kunstconnectie op 7 oktober 2002 gewijd aan de ontwikkelingen in het MBO Kunstonderwijs. Centra voor de kunsten zijn potentiële werkgevers van afgestudeerde mbo-ers. Bijdragen: Hermien Mijnen (coördinator onderwijs GOC) over het Platform MBO Kunstonderwijs; Arthur De Bussy (initiatiefnemer van het project Culture Clinics) over beroepsprofielen; Dorothé Peters (theatermaker en docent bij het UCK) over de waarde van mbo-ers voor de kunsten.

Verslag salon 'Kunstdocent in 2010' d.d. 18 juni 2003 / De Kunstconnectie. – [Utrecht : De Kunstconnectie], 2003. - [6 p.]

Verslag van een bijeenkomst georganiseerd door De Kunstconnectie op 18 juni 2003 gewijd aan de in de toekomst gewenste competenties van docenten in de kunsteducatie. Sprekers zijn: Richard van Gaal (directeur Kunst Centraal), Elsbeth Rozenboom (voorzitter commissie ak/ce van de Raad voor Cultuur), Piet Elenbaas (sectormanager Kunst Onder Andere bij de SKVR), Rien Sprenger (Hogeschool voor de Kunsten Utrecht) en Frank van der Hulst (Kunstgebouw).

Workshopsprogramma kwaliteit : 22 november 2002 / P. van Amerom. – [Utrecht] : De Kunstconnectie, 2002. – 8 p. : ill.

Verslag van vier workshops over kwaliteit en centra voor de kunsten, die werden georganiseerd door De Kunstconnectie in het Valkhofmuseum Nijmegen. Titels en leiders van de workshops: 'Leiderschap en klantgerichtheid: een hechte relatie' door Henk Tighelaar van Focus Consult; 'Warmlopen voor kwaliteit' door Laurens Schrijvers van Zenden van K + V organisatie adviesbureau; 'Kwaliteit vergelijken' door Marja Geradts van Organisatieadviesbureau Eugenius; 'Verbetering en vernieuwing: wat houdt je tegen?' door Saskia Tjepkema van Kessels & Smit, The Learning Company.

Infrastructuur kunst- en cultuureducatie

Atlas kunsteducatie Zuid-Holland [cd-rom] / Kunstgebouw, Stichting Kunst en Cultuur Zuid-Holland. - Rijswijk : Kunstgebouw, 2001

De Atlas Kunsteducatie Zuid-Holland is gemaakt in opdracht van Kunstgebouw. De gegevens zijn ter beschikking gesteld door de centra voor de kunsten in Zuid-Holland. De gegevens over aanbod, omvang en financiering hebben betrekking op het jaar 1999 of het schooljaar 1999-2000. De informatie is verstrekt ten behoeve van een interne discussie over de inrichting van de kunsteducatie in Zuid-Holland. Bevat 28 kaarten van Zuid-Holland waarop grafisch gegevens zijn weergegeven van de centra voor kunsteducatie, zoals financiers, aanbod, inkomsten, aantal docenten, aantal cursisten. Daarnaast zijn

grafieken opgenomen met betrekking tot overleggen, omzet, aanbod, samenwerking en invloeden.

Blauwdruk voor een nieuwe branche-organisatie voor instellingen voor kunsteducatie en kunstparticipatie : voorstel van de Stuurgroep Bouw Branche-organisatie, ingesteld door het bestuur van de VKV, Vereniging van Centra voor de Kunsten, i.s.m. het bestuur van Stichting Bolwerk, overlegplatform van provinciale instellingen voor kunst en cultuur / VKV, Vereniging van Centra voor de Kunsten; Bolwerk, Landelijk Overleg Provinciale Instellingen Kunst en Cultuur; Stuurgroep Bouw Branche-organisatie. - Utrecht : [s.n.], 2001. - 22 p.

Voorstel voor de structuur, inrichting, doelen en taken van een nieuwe branche-organisatie voor instellingen voor kunsteducatie en kunstparticipatie. Per 1 januari 2002 moet deze organisatie operationeel zijn.

TIJDSCHRIFTARTIKEL

De Brabantse weg van de geleidelijkheid : centra bundelen krachten in federaties / O. van Dam
In: Kunst & educatie. - Vol. 9(2000)1(feb.5-7)

In de lijn van het schaalvergrotingsadvies van de stuurgroep Landelijke Structuur Cultuureducatie hebben Noord-Brabantse kunsteducatie-instellingen plannen opgevat voor nauwe samenwerking. Er is gekozen voor een samenwerking in de vorm van vier federaties verenigd in een stichting.

Gezamenlijk standpunt van de besturen van VKV Vereniging Centra voor de Kunsten en Stichting Bolwerk, landelijk overleg van provinciale instellingen voor kunst en cultuur betreffende 'Blauwdruk voor een nieuwe branche-organisatie voor instellingen voor kunsteducatie en kunstparticipatie' / VKV, Vereniging van Centra voor de Kunsten; Bolwerk, Landelijk Overleg Provinciale Instellingen Kunst en Cultuur; Stuurgroep Bouw Branche-organisatie. - Utrecht : VKV : Bolwerk, 2001

Per 1 januari 2002 moet de nieuwe branche-organisatie voor instellingen voor kunsteducatie en kunstparticipatie operationeel zijn.

Toezichtkader centra voor de kunsten eerstelijns instellingen : inhoud en werkwijze van het inspec-

tietoezicht cultuureducatie / Inspectie van het onderwijs; C. Kervezee (voorwoord). – Utrecht : Inspectie van het Onderwijs, 2003. – 22 p. – Met bijl.
Vanaf 1 januari 2001 heeft de inspectie de taak om toezicht te houden op de cultuureducatie en de amateurkunst. Hoe worden de instellingen beoordeeld? Waar wordt op gelet en welke maatstaven voor goede kwaliteit van de cultuureducatie gebruikt de inspectie? In deze brochure beantwoordt de inspectie die vragen uitgaande van het nieuwe toezichtkader voor de cultuureducatie eerstelijns instellingen.

Verslag expertmeeting 'Strategisch plan branche' / De Kunstconnectie. – Utrecht : De Kunstconnectie, 2003. – 6 p.

Verslag van een expertmeeting gehouden op 24 juni 2003 om te komen tot een strategisch plan voor de branche kunsteducatie. Met 25 deskundigen van binnen en buiten de vereniging is er getracht een voorstelling te maken van hoe de sector over tien jaar functioneert. Mede op basis van het strategisch plan zal het beleidsplan 2005-2008 van De Kunstconnectie geschreven worden.

Rijksoverheidsbeleid

TIJDSCHRIFTARTIKEL

Actieprogramma Cultuurbereik wil culturele instellingen bij elkaar brengen / Y. van Eekelen
In: Kunst & educatie. – Vol. 9(2000)2(apr. 11-13)
Dertig gemeenten, de provincies en culturele instellingen gaan zich de komende tijd sterk maken voor het Actieprogramma Cultuurbereik: een cultureel diverser aanbod voor een breder publiek. Gaan de centra voor de kunsten de spil vormen van dit netwerk?

Advies cultuureducatie / Raad voor Cultuur. – Den Haag : Raad voor Cultuur, 2003. – 12 p. – Met lit. opg.

Tussentijdse evaluatie van de Raad voor Cultuur betreffende de brancheorganisatie (De Kunstconnectie) en het kenniscentrum (Cultuurnetwerk Nederland). Bevat tevens een oordeel over het gewenste toekomstbeeld voor de landelijke structuur

op het gebied van erfgoededucatie (Erfgoed Actueel).

Betreft advies Raad voor Cultuur mbt. land. infrastructuur cultuureducatie / De Kunstconnectie; S. Bruines. – Utrecht : De Kunstconnectie, 2003. – 3 p.

Brief van Saskia Bruines, voorzitter van De Kunstconnectie, aan staatssecretaris Van der Laan over het advies van de Raad voor Cultuur inzake de landelijke infrastructuur voor cultuureducatie. Aan de orde komen onder andere: afstemming tussen de binnen- en de buitenschoolse kunsteducatie, competenties van pas afgestudeerden van kunstvakopleidingen, het functioneren van De Kunstconnectie en samenwerkingsverbanden met de Inspectie van het Onderwijs en Cultuurnetwerk Nederland.

Betreft wetsvoorstel kwaliteit en toezicht cultuureducatie en amateurkunst / De Kunstconnectie; S. Bruines. – Utrecht : De Kunstconnectie, 2003

Brief van Saskia Bruines, voorzitter van de De Kunstconnectie, aan staatssecretaris Van der Laan inzake het wetsvoorstel dat het toezicht door de Inspectie van het Onderwijs op de kwaliteit van instellingen voor kunsteducatie en -participatie dient te regelen.

Debat cultuureducatie cultuurplanperiode 2005-2008 : 30 oktober 2003, wereldculturencentrum RASA, Utrecht / S. Harchaoui ... [et al.]. – Utrecht [etc.] : Cultuurnetwerk [etc.], 2003. – 36 p. : ill. – Met lit. opg. – Gezamenlijke uitgave van Cultuurnetwerk Nederland, Erfgoed Actueel en De Kunstconnectie

Deze publicatie bundelt de verschillende bijdragen die gehouden zijn op het congres 'Debat cultuureducatie cultuurplanperiode 2005-2008' gehouden op 30 oktober 2003 in wereldculturencentrum RASA te Utrecht. Naast essays over 'cultuur en cohesie' en 'een leven lang leren' van respectievelijk Sadik Harchaoui en Marjolijn Februari, bevat de publicatie ook verslagen van het debat naar aanleiding van deze essays.

TIJDSCHRIFTARTIKEL

Debat over cultuureducatie: meer bevlogenheid graag / B. Ros

In: Oud nieuws. - Vol. 4(2003)(11)

Wat moet het gezicht van cultuureducatie worden in de nieuwe cultuurplanperiode? Die vraag stond eind oktober centraal tijdens het debat van Cultuurnetwerk Nederland, De Kunstconnectie en Erfgoed Actueel. De wensen zijn: meer samenwerking, meer samenhang en meer bevlogenheid.

TIJDSCHRIFTARTIKEL

Landelijk debat cultuureducatie in de nieuwe cultuurplanperiode 2005-2008 / I. Bijlachte; B. Ros

In: Nieuwsbrief Cultuur[net]werk. - Vol. 2(2003) (1-6)

De Kunstconnectie, Erfgoed Actueel en Cultuurnetwerk Nederland organiseerden een landelijk debat over de toekomst van cultuureducatie op 30 oktober 2003. Twee thema's stonden tijdens dit debat centraal: cultuur en cohesie en een leven lang leren. In deze nieuwsbrief belichten beleidsmakers en wetenschappers hun visie op beide onderwerpen. Aan het woord komen: Winnie Sorgdrager (voorzitter Raad voor Cultuur), Maarten Asscher (nog tot 1 november directeur Kunsten bij het ministerie van OCW), Sadik Harchaoui (directeur Forum), Dineke Stam (medewerker Nederlandse Museumvereniging), Gerard Rooijackers (hoogleraar Nederlandse etnologie), Piet Elenbaas (sectormanager Kunst Onder Andere), Marjolijn Februari (filosoof en jurist), Max van der Kamp (hoogleraar volwassenen-educatie) en Harrie Verkoulen (directeur scholengemeenschap 2College).

Reactie op vooradvies Raad voor Cultuur m.b.t. cultuurnota / De Kunstconnectie; S. Bruines. - Utrecht : De Kunstconnectie, 2003. - 3 p.

Opmerkingen van De Kunstconnectie op het vooradvies van de Raad voor Cultuur met betrekking tot de Cultuurnota 2005-2008.

Spiegel van de cultuur = Advies Cultuurnota 2005-2008 / Raad voor Cultuur. - Den Haag : Raad voor Cultuur, 2004. - 14 dl. - ISBN 90-71853-22-5

Het advies bestaat naast een algemeen deel uit dertien delen met per sector adviezen over in totaal 833 culturele instellingen.

Samenwerking

AK & de regio : eerste tussenrapportage 2003 / N. Out (redacteur). - Middelburg : SCOOP, 2003. - 35 p. : graf., tab. - Met lit.opg.

Op 10 oktober 2001 vond tijdens een miniconferentie in de Middelburgse Abdij de aftrap plaats voor het project 'Amateurkunst en de Regio'. Doel was de kwaliteit van en de aandacht voor amateurkunst te vergroten via samenwerking tussen verenigingen voor amateurkunst, gemeenten en de culturele omgeving (zoals centra voor kunsteducatie en muziekscholen). Vervolgens zijn behoeften en wensen op het gebied van amateurkunst bij alle Zeeuwse gemeenten geïnventariseerd. Het eerste hoofdstuk bevat feiten over en beleid gericht op amateurkunst. In het volgende hoofdstuk wordt het plan voor amateurkunst & de regio uiteengezet, gevolgd door de stand van zaken in alle Zeeuwse gemeenten.

TIJDSCHRIFTARTIKEL

'Het komt aan op een transparante taakverdeling' : ervaringen en adviezen uit de gereorganiseerde bibliotheekbranche / Y. van Eekelen

In: Kunst & educatie. - Vol. 9(2000)1(feb.16-18)

Jan Ewout van der Putten, directeur van brancheorganisatie NBLC, Vereniging van Openbare Bibliotheken geeft aan dat brancheorganisatie VKV, Vereniging van Centra voor de Kunsten als eerste in aanmerking zou komen als fusiepartner voor de bibliotheekbranche. De werkterreinen van bibliotheken en instellingen voor kunst- en cultuureducatie sluiten steeds meer op elkaar aan, aldus Van der Putten.

TIJDSCHRIFTARTIKEL

Inspectie kv/ak pleit voor verplichte landelijke samenwerking / M. Severijnen

In: Kunst & educatie. - Vol. 9(2000)2(apr.38)

De Inspectie voor Kunstzinnige Vorming en Amateurkunst pleit in haar beleidsplan voor de periode 2001-2004 voor een verplichte samenwer-

king tussen landelijke instellingen voor kunst-educatie en amateurkunst. Een van de vernieuwingen in het beleidsplan is dat de Inspectie niet alleen wil signaleren en doorverwijzen, maar ook wil informeren. De kernactiviteiten blijven echter gericht op het waarborgen van een basiskwaliteit in het werkveld van de kunsteducatie en amateurkunst.

Strategische samenwerking in de KE-sector, een werkend perspectief? / E. Geradts. - Rotterdam : SKVR, 2002. - 8 p. - Tekst uitgesproken door Eugène Geradts bij het afscheid van Aad Koremans op 31 januari 2002

In deze lezing gaat Eugène Geradts in op diverse aspecten van strategisch samenwerken. Bevat de volgende hoofdstukken: 1. Vraagstelling (wat is strategische samenwerking?); 2. Praktijkervaring (voorbeelden van strategische samenwerking); 3. Waarom samenwerken?; 4. Samenwerkingsgebieden; 5. Voor- en nadelen van strategische samenwerking; 6. Proces om te komen tot strategische samenwerking; 7. Projectmatige opzet strategisch samenwerkingsverband; 8. Overige bevorderende condities om strategische samenwerking tot een succes te maken.

Publieksbereik

Blikvangers / R. Stuivenberg - [Rotterdam] : Vier Grote Steden Kunsteducatie, 2000. - 48 p. : ill. Verslag van een aantal kunsteducatieprojecten, merendeels in de vrije tijd, voor allochtone of cultureel divers samengestelde groepen in de vier grote steden. Dit verslag is het resultaat van het project Groei Deelname Allochtonen. Het doel van dit project was inzicht te krijgen in de succes- en faalfactoren van het huidige cursus- en lesaanbod van centra voor de kunsten in Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht. Dit verslag bevat beschrijvingen van praktijkvoorbeelden in de steden zoals de Wereld Muziekstafette 2000 in Amsterdam, de Danskaravaan in Den Haag, de opleiding Recreatie Muziekleider in Rotterdam en daNSchtahrag, een project van het Utrechtse Niels Stensen College.

TIJDSCHRIFTARTIKEL

Dansende tienermeiden en popmuzikantjes : centra voor de kunsten gaan de wijken in / P. van Amstel
In: Bulletin Cultuur & School. - Vol. 4(2001)
18(jun. 10-11)

Het Utrechts Centrum voor de Kunsten zoekt de jongeren op in hun eigen buurt, de 'sociaal minder weerbare' wijk Kanaleneiland. Zo worden allochtone bewoners wél bereikt. En in Tilburg rijdt de Popbus vrijwel dagelijks door de stad, op weg naar een school, buurthuis of poppodium. Over hoe de koppeling binnen- en buitenschools de sociale samenhang kan versterken.

TIJDSCHRIFTARTIKEL

Eindhoven organiseert opnieuw Virus-festival : week van de Amateurkunst start in Zundert tijdens de opening van Shakespearement / H. Langenhuijsen
In: Brabant cultureel. - Vol. 49(2000)5(mei.6-9)
Van 12 t/m 21 mei 2000 vindt de Week van de Amateurkunst plaats in de provincie Noord-Brabant. Het festival wordt georganiseerd door het Centrum voor Amateurkunst (CVA) in samenwerking met alle centra voor kunsteducatie, dans- en muziekscholen en instellingen op het gebied van amateurkunst in de provincie. Beschrijving van de activiteiten waaronder het eendaagse Virus-festival, dat als doel heeft jongeren in aanraking te brengen met cultuur.

TIJDSCHRIFTARTIKEL

'Jongeren willen in korte tijd iets leuks leren' : uitkomsten Kunst na School pleiten voor cultuuromslag / J. Vanhommerig
In: Kunst & educatie. - Vol. 9(2000)1(feb. 13-15)
In het project Kunst na School heeft het LOKV samen met een achttal centra voor de kunsten een oplossing bedacht om de moeilijk bereikbare doelgroep bestaande uit jongeren van veertien tot achttien jaar te betrekken bij de cursussen van de creativiteitscentra. Om de beoogde doelgroep te bereiken blijkt de traditionele werkwijze van de centra fundamenteel te moeten veranderen. Centra voor de kunsten moeten in plaats van aanbodgericht meer marktgericht gaan werken. In het artikel wordt onder andere een aantal succesvolle voorbeelden gegeven om jongeren te betrekken bij culturele cursussen.

Kunsteducatie en senioren : eindverslag / Q.F. Rijnja. - Utrecht : LOKV, 2000. - 15 : ill. - Met bijl.

In 1999 zijn in zeven verschillende centra voor de kunsten 'Open Marktdagen' georganiseerd voor senioren. Deze educatieve informatiemarkten vormen de afsluiting van een reeks activiteiten op het terrein van de kunsteducatie en senioren, opgezet door het LOKV. Over het algemeen genomen is de doelgroep zeer positief over de marktdagen. De meeste centra zijn voornemens de dagen te continueren. Inhoud bijlagen: een interview met consultant Philip Todd, adressen van meewerkende centra en ouderenorganisaties, programma's van centra voor de kunsten en krantenberichten.

Tien in de etalage / C. Ruitenbergh. - [Rotterdam] : Vier Grote Steden Kunsteducatie, 2000. - 24 p. : ill.
Verslag van tien succesvolle Rotterdamse kunsteducatieprojecten in de vrije tijd voor allochtone of cultureel divers samengestelde groepen. Deze bundel wil de handreikingen voor integraal marketingbeleid in de kunsteducatie voor allochtone groepen die in het onderzoek 'In de etalage' worden gegeven, meer tot leven brengen. Elke projectbeschrijving bevat informatie over opzet, organisatie en werving.

Muziek

Algemeen raamleerplan muziek voor instrumentaal en vocaal onderwijs / P. van den Bos ... [et al.]. - Utrecht : Cultuurnetwerk Nederland, 2001. - 34 p.
Landelijk raamleerplan voor het muziekonderwijs dat ontwikkeld is op basis van ervaringen binnen het instrumentaal en vocaal onderwijs in het afgelopen decennium. Het laat zien welke vaardigheden leerlingen zich eigen moeten maken bij het leren zingen of bespelen van een instrument. Het is een referentiekader; de docenten en leidinggevendenden van de instellingen voor muzikale educatie moeten zelf de richtlijnen omzetten in een concrete aanpak.
Aandachtspunten: uitgangspunten, visie op muzikale educatie, formulering van niveau's, inhoudelijke beschrijving per fase (oriëntatie, verdieping, specialisatie, professionalisering), niveaubeschrijving in schema.

Ateliers voor muziek & media / De Bussy Consult. - Amsterdam : De Bussy Consult, 2001. - 33 p. : tab. - Met bijl. - In opdr. van het ministerie OCenW
Instellingen voor kunsteducatie, conservatoria, muziekscholen en ook scholen voor voortgezet onderwijs verzorgen muzieklessen en zouden ambitieuze jongeren wellicht verder kunnen helpen. Maar zij weten de juiste snaar niet te treffen. De huidige infrastructuur biedt nog nauwelijks routes die aantrekkelijk zijn voor enthousiaste jongeren die zich bezig houden met eigentijdse muziek, veelal in een interdisciplinaire setting en gebruik makend van nieuwe media. Er is sprake van een gat tussen het voortgezet onderwijs c.q. de muziekscholen en de conservatoria. De vraag die voorligt in deze notitie is of voor de discipline muziek het gat gevuld kan worden, wie dat zou kunnen doen en aan welke voorwaarden een dergelijke tussenvorm zou moeten voldoen. De notitie geeft een concrete aanzet voor nieuwe activiteiten op het terrein van muzikale educatie.

En nu de praktijk : samenhang in raamleerplannen, methodiek en materiaal : verslag van de regionale informatiedagen muziek / J. van den Eijnden; L. Janssen; A. Gieles. - Utrecht : LOKV, 2000. - 17 p.

Schriftelijke weergave van bijdragen van verschillende sprekers op de bijeenkomsten in Assen op 28 januari 2000 en in Breda op 19 februari 2000. Na een inleiding door Arthur Gieles, landelijk inspecteur muzikale vorming volgen de bijdragen. De onderwerpen: Scholing als basis (Jan van den Eijnden); Gebruik nieuwe media (Louis Janssen); Raamleerplan popmuziek (Louis Janssen); Samenspel als basis (Dirk de Vreede); Variabele bezetting in samenspel (Maddie Starreveld-Bartels).

TIJDSCHRIFTARTIKEL

Hoogstandjes tijdens Muzikale educatie 2-daagse / P. van Amstel
In: Bulletin Cultuur & School. - Vol.6(2003)
28(jun.4-5)

Als beleidsmedewerker bij De Kunstconnectie was Irma Van Hoorik de drijvende kracht achter de Muzikale educatie 2-daagse 'Z de toon!', die april 2003 in Rotterdam plaatsvond. Met ruim vijftig voor-

drachten, lezingen, workshops en optredens presenteerde lesgevend en -nemend Nederland hoogstandjes, succesverhalen en eigentijdse inzichten op educatief muziekgebied. Cultuurnetwerk Nederland trad op als medeorganisator van dit evenement.

De integratie van samenspel in het instrumentaal muziekonderwijs : rapportage van het veldonderzoek / Bureau Bert de Groot. - Amsterdam : Bureau Bert de Groot, 2000. - 28, [39] p. + conclusies en aanbevelingen (1 p.) + correcties (2 p.) : tab.

De Vereniging voor Kunstzinnige Vorming heeft het LOKV gevraagd ervaringen te bundelen die de muziekscholen hebben opgedaan met het integreren van samenspel in het instrumentaal onderwijs, vooral de wijze waarop en de mate waarin muziekscholen de in 1995 geformuleerde visie op samenspel 'Inrichtingsplan Muziek' hebben overgenomen. Ook is onderzocht hoe ensemblespel in de derde en hogere cursusjaren deel uitmaakte van het muziekonderwijs. Het LOKV heeft het Bureau Bert de Groot gevraagd de benodigde kwantitatieve gegevens te verzamelen. Uit het onderzoek kan geconcludeerd worden dat de visie om samenspel / ensemblespel als kern van het instrumentaal muziekonderwijs te beschouwen en in lesaanbod om te zetten door het overgrote deel van de instellingen ondersteund cq in de praktijk waargemaakt wordt. Maar de praktijk blijkt weerbarstiger.

Leerlinguitval op muziekscholen : een enquêteonderzoek aan zes muziekscholen in Nederland / B. de Vries; P. Mak; M. Jansma. - Groningen : Studiecentrum Muziekpsychologie & Muziekeducatie, 2001. - 54 p. : fig., tab., graf. - Met bijl. en lit.opg. Het Studiecentrum Muziekpsychologie & Muziekeducatie heeft in de periode 1997-1999 een landelijk onderzoek gehouden naar de oorzaken van leerlinguitval in muziekscholen. Aan het onderzoek werkten zes muziekscholen mee: de muziekafdeling van Kumulus te Maastricht, de muziekscholen van Heerlen, Enschede, Arnhem, de Gemeentelijke Muziek- en Dansschool van Bergen op Zoom en de Muzerie te Zwolle. Voor dit onderzoek zijn enquêtes verspreid onder leerlingen en ex-leerlingen instrumentaal onderwijs en zang. De drie belangrijkste factoren

waarop leerlingen afhaken zijn: de docent, het zelfbeeld van de leerling en de inbreng die de leerling heeft op de lessen.

TIJDSCHRIFTARTIKEL

Leerlinguitval op muziekscholen : een rapport van het studiecentrum muziekpsychologie en muziekeducatie / B. de Vries; P. Mak

In: Muziek & onderwijs. - Vol. 39(2002)1(jan/feb.9)
Bespreking van de uitkomsten van het onderzoek naar leerlinguitval op muziekscholen.

TIJDSCHRIFTARTIKEL

Muziekeducatie 2daagse : Z de toon / M. de Boer
In: Kunstzone. - Vol. 2(2003)4(apr.15-17)

Verslag van de Muziekeducatie 2-daagse. Deze tweedaagse conferentie op het gebied van muziekeducatie vond plaats in Rotterdam op 4 en 5 april 2003. Organisator van het geheel was de branchevereniging De Kunstconnectie, in samenwerking met Cultuurnetwerk Nederland.

TIJDSCHRIFTARTIKEL

Nescio, ergosum : over vraag en aanbod in het muziekonderwijs / H. Luif

In: KNTV-Magazine. - Vol. 6(2003)2(apr.12-13)
Bespreking van een lezing van Peter Maissan die hij gaf op de Muziekeducatie 2-daagse 'Z de toon!', gehouden op 4 en 5 april 2003 te Rotterdam. Maissan pleit voor een geheel ander onderwijsconcept vooral in de grote steden waar het aantal jongeren van allochtone afkomst groot is.

Nieuwe werkwijzen en methodieken / L. Janssen ... [et al.]. - Utrecht : LOKV, 2000. - 38 p. - Met lit.opg. - Onderdeel van werkmap Instellingen voor kunsteducatie in beweging

Inventarisatie van de werkwijzen en methodieken die eind jaren negentig zijn ontwikkeld in het muziekonderwijs van muziekscholen en centra voor de kunsten. Aangegeven wordt in hoeverre deze werkwijzen en methodieken ook toepasbaar zijn in het basis- en voortgezet onderwijs. Bevat de volgende hoofdstukken: Auditieve vorming; Samenspel; Popmuziek; Muziek en computer; Wereldmuziek.

Notes, bits & bytes: e-zine over muziekeducatie, computer & internet / L. Janssen (redactie). – Utrecht : De Kunstconnectie, 2001-... - Te downloaden via:

www.dekunstconnectie.nl/bitsbytes/nbb/nbb.html
Onafhankelijk digitaal informatiebulletin over muziekeducatie, computers en internet.

Onbekend maakt onbemind... 1 [cd] : Breda 2000 / MGN, MuziekGroep Nederland. - Hilversum : MGN, 2000

Onbewerkte live-opnamen van drie uitvoeringen van leerlingen van de muziekscholen Breda, Tilburg en Bergen op Zoom in het kader van het project 'Onbekend maakt onbemind'. In het project raken leerlingen vertrouwd met onbekend en vooral Nederlands repertoire van na 1900.

Onbekend maakt onbemind... 2 [cd] : Katwijk & Zaandam 2001 / MGN, MuziekGroep Nederland. - Hilversum : MGN, 2001

Onbewerkte live-opnamen van twee concerten van de muziekscholen van Katwijk en Zaandam in kader van het project 'Onbekend maakt onbemind'. In het project raken leerlingen vertrouwd met onbekend en vooral Nederlands repertoire van na 1900.

TIJDSCHRIFTARTIKEL

Op bezoek bij ... : Yamaha Music Nederland: niet alleen instrumenten / M. Hogenes

In: De pyramide. - Vol. 57(2003)3(mei.22-23)

In Nederland zijn op dit moment zes Yamaha muziekscholen; wereldwijd zijn dat er ongeveer zesduizend. Op deze scholen wordt gewerkt met methoden die veelal in Duitsland, maar soms ook in Japan zijn ontwikkeld en vervolgens in het Nederlands vertaald. Het gaat om methoden die speciaal zijn ontwikkeld voor het geven van groepslessen.

Raamleerplan popmuziek voor instrumentaal en vocaal onderwijs / P. Elenbaas ... [et al.]. - Utrecht : Cultuurnetwerk Nederland, 2001. - 42 p. - Met lit. opg. en bijl.

Landelijk raamleerplan voor onderwijs in popmuziek dat ontwikkeld is op basis van ervaringen binnen het instrumentaal en vocaal onderwijs in het afgelopen decennium. Het laat zien welke vaardigheden leer-

lingen zich eigen moeten maken bij het samenspelen en instrumentale of vocale, individuele of groepslessen voor popmuziek. Het is een referentiekader; de docenten en leidinggevendenden van de instellingen voor muziekeducatie moeten zelf de richtlijnen omzetten in een concrete aanpak. Aandachtspunten: visie op popeducatie, doelstellingen, formulering van niveau's van popeducatie, inhoudelijke beschrijving per fase (oriëntatie, specialisatie, professionalisering), niveaubeschrijving in schema. In de bijlagen wordt de praktijk van poponderwijs in Rotterdam en in Sneek beschreven.

Samenspel en ensemblespel : kern van het muziekonderwijs : onderzoek naar de praktijk / Bureau Bert de Groot; R. Heijnen; H. Haak (samensteller). – Utrecht : LOKV, 2000. - 39 p. : tab., graf.

De centrale vraag luidt: 'Hoe en in welke mate maken samenspel en ensemblespel deel uit van het instrumentaal onderwijs aan de Nederlandse instellingen voor kunsteducatie?'. Om deze vraag te beantwoorden is een kwantitatief veldonderzoek uitgevoerd onder alle Nederlandse muziekscholen, muziek- en dansscholen en gecombineerde instellingen met een muziekafdeling, aangevuld met een kwalitatief onderzoek naar de praktijk in vier instellingen. De algemene conclusie is dat het overgrote deel van de instellingen de visie op samenspel en ensemblespel als kernactiviteit in het instrumentaal muziekonderwijs onderschrijft.

Verslagen bijeenkomsten Muziekeducatie in Beweging. – Bilthoven [etc.] : Walter Maashuis [etc.], 2003-2004 - Div. pag.

Verzameling verslagen van bijeenkomsten over ontwikkelingen in de muziekeducatie. De bijeenkomsten worden georganiseerd door het Walter Maashuis en De Kunstconnectie. Tijdens de bijeenkomsten staat het begrip authentiek leren centraal, omdat het invloed heeft op de ontwikkelingen in de sector en het aanknopingspunten biedt met een breed scala aan onderwerpen en betrokken partijen. Enkele onderwerpen van de bijeenkomsten: proces- en productgericht werken en leren; creativiteit en compositie.

➤ TIJDSCHRIFTARTIKEL

Waar wachten wij op? Op elkaar? ...! : over muziekonderwijs in Nederland / A. Gieles

In: De pyramide. - Vol. 56(2002)3(jun.64-66)

Arthur Gieles, inspecteur cultuureducatie, geeft een overzicht van de ontwikkelingen in het muziekonderwijs in Nederland. Vervolgens geeft hij zijn persoonlijke visie op de toekomst van het muziekonderwijs in relatie met muziek in het basisonderwijs, inclusief de rol van de overheid en de Inspectie van het Onderwijs. Dit artikel vormde de basis voor een lezing over dit onderwerp tijdens de tweedaagse studiebijeenkomst van het Netwerk Muziekdocenten Pabo (NMP) op 22 en 23 november 2001 in Eindhoven.

Dans en theater

➤ TIJDSCHRIFTARTIKEL

Dans in Nederland / H. Quix

In: OVSG-Nieuws. - Vol. 9(2000)3(jan. 7-14)

Aan de hand van de LOKV-nota 'De pas erin! : op weg naar een dynamische afdeling dans' wordt de situatie en visie voor een dansafdeling in instellingen voor kunsteducatie in Nederland geschetst. Een aantal elementen wordt met de Vlaamse situatie vergeleken.

Dansschool en public relations / K. Fleuren. - Utrecht : LCA, 2000. - 32 p. : ill. - Met lit.opg. en adreslijst. - In samenw. met de Nederlandse Beroepsvereniging van Danskunstenaars (NBDK)

Een handleiding voor choreografen, zakelijk leiders, dansdocenten en anderen die dansproducties organiseren. Inhoud: Doelgroepen, Huisstijl, Communicatiemiddelen, Contacten met de pers, Een PR-beleidsplan, Contacten met ontwerper en drukker, Netwerken.

➤ TIJDSCHRIFTARTIKEL

Je bent jong en je danst : studiedag Dans en Jongeren voor docenten / A. Embrechts

In: Dans. - Vol. 18(2000)3(mrt.5-6)

Jongeren dansen meer dan ooit maar op de meeste dansscholen zijn er weinig jongeren te vinden. Aan die kloof moet iets gedaan worden, stelt Marijke

Nooter van het Landelijk Centrum voor Amateurdans. In dit kader organiseert zij op 1 april 2000 de studiedag Dans en Jongeren voor dansdocenten. Een nieuw aanbod lijkt noodzakelijk.

➤ TIJDSCHRIFTARTIKEL

Klassieke kunst versus populaire trend : Madhumita Raut: Indiase filmdans is geen moderne bharata natyam / H. Klooss

In: Dans. - Vol. 18(2000)10(16-17)

Madhumita Raut, odissidanseres uit Delhi, geeft onder meer les in dansscholen en op centra voor kunst en cultuur in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam. Onlangs constateerde zij dat Indiase filmdans enorm populair is geworden in Nederland en vindt dit een uiterst bedenkelijke zaak. Indiase filmdans heeft volgens haar namelijk niets met de cultuur van India te maken. In dit artikel geeft Raut kritiek op de lesprogramma's van dansscholen en culturele instellingen en geeft aan wat er moet veranderen.

De toekomst op de planken : een inventariserend onderzoek naar theater door kinderen en jongeren / A. Vethman. - Amsterdam : Theaternetwerk NL, 2002. - 38 p. : tab., ill., graf., fig. - Met bijl.

Dit verkennende onderzoek geeft een inventarisatie van de activiteiten op het gebied van theaterscholing en theaterproductie door kinderen en jongeren. Voor dit onderzoek is een enquête ontwikkeld die verstuurd is naar 400 instellingen verspreid over vier onderzoeksgroepen: jeugdtheaterscholen, jongerenverenigingen, productiehuizen en centra voor de kunsten. Het onderzoek wijst uit dat de mogelijkheden voor kinderen en jongeren om deel te nemen aan theatereducatie en theaterproductie in de afgelopen vijftien jaar spectaculair zijn toegenomen. Verspreid over Nederland is het aantal organisaties in die periode met 88% gestegen.

Tussen rasa en redoble : werelddans in de Nederlandse kunsteducatie / L. Saraber ... [et al.]. - Utrecht : LOKV, 2000. - 109 p. : ill., tab. - Met lit.opg. en adreslijst. - ISBN 90-6997-094-5

Deze publicatie geeft een aanzet tot een praktische benadering van culturele diversiteit in de danseducatie. Bevat vier hoofdstukken: Over werelddans,

wereldcultuur en de geschiedenis van theaterdans; Van gurus en mondige meiden; Over techniek en context, traditie en verandering; Werelddans in centra voor de kunsten. De hoofdstukken worden gevolgd door een stappenplan voor het ontwikkelen van een aanbod werelddans. Daarna volgt een beschrijving van 13 populaire niet-westerse dansstijlen in Nederland. Samengesteld naar aanleiding van het project Werelddans van het LOKV.

Beeldende kunsten

In revisie : inrichtingsplan beeldende kunst / F. Achten ... [et al.]. - Utrecht : LOKV, 2000. - 40 p. : fig. - Met bijl. - Onderdeel van de map Instellingen voor kunsteducatie in beweging

Notitie die aan wil zetten tot discussie over de visie, doelen en activiteiten van de afdeling beeldend in een centrum voor de kunsten aan de hand van drie invalshoeken: kunst, klant en maatschappij. Aan de hand van een reeks van voorbeelden wordt aangegeven hoe visie en doelen concreet gemaakt kunnen worden binnen de kaders van een werkplan. Hierbij komen tevens de belangrijkste in- en externe voorwaarden (directie, docenten, marktonderzoek, samenwerking en financiële middelen) aan bod.

Kinderen ontdekken de grote kunstenaars : tekenen en schilderen in de stijl van de grote kunstenaars / M.F. Kohl; K. Solga. - Katwijk : Panta Rhei, 2000. - 133 p. : ill. - Met reg. - Oorspr. titel 'Discovering great artists'. - ISBN 90-76771-03-0

Ruim honderd uitgewerkte lessen en activiteiten om kinderen te leren tekenen en schilderen in de stijl van beroemde kunstenaars. Het boek kan gebruikt worden op basisscholen, in het voortgezet onderwijs, op creativiteitscentra en vrije academies. Elke les bevat een beknopte beschrijving van een kunstenaar en zijn stijl en een beschrijving van een eenvoudige creatieve activiteit gebaseerd op de essentie van de desbetreffende stijl. Honderd beroemde meesters van de Renaissance tot op heden worden als voorbeeld gebruikt.

Momentopname : fotografie, film en video in een dynamisch centrum voor de kunsten / F. van Lokven. - Utrecht : LOKV, 2000. - 27 p. - Met lit.opg. - Onderdeel van de werkmap Instellingen voor kunsteducatie in beweging

Notitie met als doel een instelling voor kunsteducatie steun in de rug te geven bij de invoering of uitbreiding van de programma's fotografie, film en video (f/f/v). Aandachtspunten: kenmerken van f/f/v; f/f/v in het centrum voor de kunsten nu en in de toekomst; een programma opbouwen (stappenplan, marktonderzoek, visie, regionale netwerken, docenten, investeringen, computerwerkplaats en publiciteit); suggesties voor activiteiten (oriëntatie, scholing, dienstverlening en netwerken); aanbevelingen; faciliteiten.

Beleidsplannen, jaarverslagen en werkplannen

Dit overzicht bevat de meest recente² beleidsplannen, jaarverslagen en werkplannen van centra voor de kunsten, muziekscholen en creativiteitscentra die aanwezig zijn in het studiecentrum van Cultuurnetwerk Nederland. Het overzicht is als volgt opgebouwd: de instellingen zijn ingedeeld per provincie, en staan per provincie alfabetisch op plaats gerangschikt.

Tot slot zijn de meest recente beleidsplannen en jaarverslagen van De Kunstconnectie, Branchevereniging voor educatie en participatie in de Kunsten, VKV, Vereniging van Centra voor de Kunsten en de Inspectie van het Onderwijs, opgenomen.

Drenthe

Jaarverslag 2002 / ICO, Centrum voor Kunst en Cultuur, Assen

Jaarverslag 2000-2001 / CQ, Centrum voor de Kunsten in Zuidoost Drenthe, Emmen

Jaarverslag 2000-2001 / Gemeenschappelijke Muziekschool Hoogeveen

Jaarverslag 2001-2002 / RIMV, Regionaal Instituut voor Muische Vorming, Meppel

Flevoland

Kunstaders : beleidsplan 2000-2003 / Stichting Culturele en Kunstzinnige Vorming Almere

Jaarverslag 2001 (extra editie) / CKV, Centrum voor Kunstzinnige Vorming Dronten

Van missie naar actie : werkprogramma voor het Centrum voor Kunstzinnige Vorming Dronten 2000-2003 / CKV, Centrum voor Kunstzinnige Vorming Dronten

Friesland

Beleidsplan 2004-2007 / Opus 3, Centrum voor muziek in Noordoost Friesland, Dokkum

Beleidsplan 2003 (evaluatie) en 2004-2007 (aanpassingen) / Centrum voor de Kunsten A7, Heerenveen

Jaarverslag 2002 / Centrum voor de Kunsten A7, Heerenveen

Jaarverslag 2002 / SKV, Stichting voor Kunstzinnige Vorming 'It Toanhûs', Joure

² Recent: verschenen in 2000 of later.

Jaarverslag 2001 / Parnas, Centrum voor de Kunsten, Leeuwarden

Gelderland

Een bewogen jaar : jaarverslag 2001 / Markant, Centrum voor Kunsteducatie, Apeldoorn

De klant is koning en voor die klant bedrijven we kunsteducatie : beleidslijnen 2004-2007 / Markant, Centrum voor Kunsteducatie, Apeldoorn

Jaarverslag 2002 / De Gruitpoort, Doetinchem

Beleidsplan 2005-2006 / Muziekschool Doetinchem

Jaarverslag 2002-2003 / Muziekschool Doetinchem

Jaarverslag 2001/2002 / Stichting Creatief Centrum Krek, Ede

Jaarverslag 2002 / Stichting Muziekschool Ede

Een oogje op 't Klooster / Centrum voor de kunsten 't Klooster, Harderwijk [2001]

'n Venster naar de toekomst : Jong geleerd... nooit te oud... : ondernemingsplan 2000-2003 / 't Venster, Centrum voor Muziek Dans Theater Beeldende kunst Wageningen, Renkum, Oosterbeek

Jaarverslag 2002 / Vrije Akademie De Liemers, Zevenaar

Jaarverslag 2002/2003 / Muzehof, Muziek- en Dansschool Zutphen

Groningen

Beleidsplan 2001-2003 / Muziekschool Hunsingo, Bedum

Jaarverslag 2002 / Muziekschool Hunsingo, Bedum

Jaarverslag 2002 / IVAK, Delfzijl

Jaarverslag 2002 / Kunstencentrum Groningen

Werkplan 2002-2003 / Stedelijke Muziekschool Groningen

Schoolwerkplan 2003/2004 / Muziekschool Westerkwartier, Leek

Limburg

Jaarverslag 2002 / Muziekschool Odeion, Centrum voor Muziek en Dans, Beek, Born, Geleen en Stein

Jaarverslag 2003 / Centrum voor de Kunsten Roermond

Jaarverslag en jaarrekening 2001 / Muziekschool Venray

Jaarverslag 2002 / Streekmuziekschool Weert

Noord-Brabant

Beleidsplan 2000-2005 / Muziek- en Dansinstituut Best-Oirschot

Directieverslag 2000-2001 / Muziek- en Dansinstituut Best-Oirschot

Jaarrekening 2002 / Muziek- en Dansinstituut Best-Oirschot

Beleidsplan 2001-2005 / De Meander, het Centrum voor de Kunsten, Boxmeer

Jaarverslag 2003 / Centrum voor de Kunsten Eindhoven

Ondernemingsplan 2001-2004 / Centrum voor de Kunsten Eindhoven

Naar een uitdagende toekomst : ondernemingsplan / Sint Frans, Etten-Leur [2002]

Beleidsplan 2000-2002 / Creativiteitscentrum De Wiele, Geldrop

Inhoudelijk jaarverslag 2002 / Kunstencentrum Helmond

Financieel jaarverslag 2001 / Stichting Muzerije, Centrum voor Kunstzinnige Vorming en Kunsteducatie, 's-Hertogenbosch

Jaarverslag 2002 / Stichting Muzerije, Centrum voor Kunstzinnige Vorming en Kunsteducatie, 's-Hertogenbosch

Koers 2005 : de kunsteducatieve missie van De Muzerije 2001-2004 / Stichting Muzerije, Centrum voor Kunstzinnige Vorming en Kunsteducatie, 's-Hertogenbosch

Jaarverslag 2002 / H19, Centrum voor Kunst en Cultuur, Oosterhout

Jaarverslag 2002 / Muzelinck, Centrum voor de Kunsten Oss

Beleidsplan 2001-2004 / De Muze, Centrum voor Theatereducatie, Tilburg

Begroting 2002 / CKVU, Centrum voor Kunstzinnige Vorming Uden

CKVU jaarrekening 2000 / CKVU, Centrum voor Kunstzinnige Vorming Uden

Jaarverslag 2002 / CKVU, Centrum voor Kunstzinnige Vorming Uden

Jaarverslag 2001-2002 / Instituut Pieter Brueghel Centrum voor kunst en vormgeving, Veghel

Kunsteducatie "In beeld en perspectief" : evaluatie 1997/2000 en Beleidsaanbevelingen 2002 t/m 2005 / Instituut Pieter Brueghel Centrum voor kunst en vormgeving, Veghel

Beleidsplan / Stichting Regionale Muziekschool Veghel [2002]

Managementrapportage 2001 / Stichting Veldhovense Muziekschool

Jaarverslag 2000 / Stichting Veldhovense Muziekschool

Noord-Holland

Jaarverslag 2002 / Artiance, centrum voor de kunsten, Alkmaar

Activiteiten-plan 2000-2001 / Muziek- en Dansschool Amstelveen

Jaarverslag 2002 / Kunstweb, Amsterdam

Ondernemingsplan 2002-2004 / Kunstweb, Amsterdam

Jaarverslag 2002 / Muziekschool Amsterdam

Financieel verslag 2002 / Stichting Culturele en Kunstzinnige Vorming Beverwijk; Stedelijke Muziek- en Dansschool Beverwijk

Jaarverslag 2002 / Stichting Culturele en Kunstzinnige Vorming Beverwijk; Stedelijke Muziek- en Dansschool Beverwijk

Jaarverslag 2001-2002 / Toonbeeld, Stichting Kunstzinnige Vorming, Castricum

Beleidsplan 2000-2005 / Muziek- en Dansschool Texel, Den Burg

Jaarverslag 2003 / Triade, Centrum voor Kunsteducatie Den Helder

Jaarverslag 2002-2003/beleidsplan 2004-2008 / Kreater, Haarlem

Strategisch beleidsplan 2004-2007 / Muziekcentrum Zuid-Kennemerland, Haarlem

Jaarverslag 2001 / Muziekcentrum Zuid-Kennemerland, Haarlem

Strategisch beleidsplan 2004-2007 / Muziekcentrum Zuid-Kennemerland, Haarlem

Beleidsnota muziekschool 2001-2005 / Muziekschool Heemskerk

Jaarverslag 2002 / Muziekschool Heemskerk

Jaarverslag 2001-2002 / Muziek- en Dansschool, Heiloo

Jaarverslag 2002 / De Meerse, Centrum voor Kunst en Cultuur, Hoofddorp

Meerjarenbeleid 2004-2007 / De Meerse, Centrum voor Kunst en Cultuur, Hoofddorp

Beleidsplan 2001-2002 : deel 1: Huidige situatieschets en deel 2: de toekomst / Muziekschool Waterland, Purmerend

Jaarverslag 2002 / Wherelant, Centrum voor de Kunsten, Purmerend

Jaarverslag 2001-2002 / Fluxus, Centrum voor de Kunsten Zaanstreek en Waterland, Zaandam

Werkplan 2000-2001 / Fluxus, Centrum voor de Kunsten Zaanstreek en Waterland, Zaandam

Overijssel

Fusienota versie november 2001 / Muziekschool Twente, Centrum voor de Kunsten, Muziek en Dans, Almelo

De Bijenkorf bijeen : beleidsplan 2000-2003 / De Bijenkorf, Borne

Jaarverslag 2002 / De Bijenkorf, Borne

Jaarbericht 2003 / Concordia Kunst & Cultuur, Enschede

Beleidsplan nieuwe opzet Federatie Overijsselse Muziekscholen / Federatie Overijsselse Muziekscholen, Goor [2000]

Jaarverslag 2002 / 't Iemenschoe, Haaksbergen

Jaarverslag 2002 / De Sleutel, Centrum voor Muziek, Dans en Theater, Losser

Utrecht

Jaarverslag 2002 / RMA, Scholen in de Kunst, Amersfoort

Jaarverslag 2002 / Stichting Biltse Muziekschool, Bilthoven

Naar een brede bibliotheek Soest : een meerjarenperspectief 2002-2005 voor de Openbare Bibliotheek Soest en Cultureel Centrum C-drie / Brede Bibliotheek, Soest (voorheen Cultureel Centrum C-Drie)

Jaarverslag 2000 / Cultureel Centrum C-Drie, Soest

Jaarverslag 2002 / UCK, Utrechts Centrum voor de Kunsten

Verbeelding brengt je overal : strategisch beleidsplan 2001-2005 / UCK, Utrechts Centrum voor de Kunsten

Jaarverslag 2001 / Kunstencentrum Het Klooster, Woerden

Een Klooster met vleugels : beleidsnota 2002-2005 / Kunstencentrum Het Klooster, Woerden

Beleidsplan 2000 en verder / Centrum voor de Kunsten De Werkschuit De Bilt/Zeist, Zeist

Verbaal jaarverslag 2001 / Centrum voor de Kunsten De Werkschuit De Bilt/Zeist, Zeist

Zeeland

Beleidsplan 2000-2004 / Zeeuwse Muziekschool, Middelburg

Jaarverslag 2003 / Zeeuwse Muziekschool, Middelburg

Zuid-Holland

Jaarrekening 2002 met toelichtingen en jaarverslag / Streekmuziekschool Alphen aan den Rijn

Jaarverslag 2002 / Kreatief Werkhuis, Barendrecht

De VAK in bedrijf: ondernemingsplan 2003 t/m 2006 / Vrije Akademie Delft

Jaarverslag 2002 / Stichting Muziekschool Alblasserwaard en Vijfheerenlanden, Gorinchem

Beleidsplan 2003-2008 / Muziekschool Gouda

Jaarverslag 2002 / Muziekschool Gouda

Jaarverslag 2000 / Kunstencentrum De Werkschuit, Gouda

Beleidsplan Koorenhuis 2001-2004 / Koorenhuis, Centrum voor kunst en cultuur, 's-Gravenhage

Koorenhuis in 2002-2003 : jaarverslag / Koorenhuis, Centrum voor kunst en cultuur, 's-Gravenhage

Mysterieus maakwerk : een periodiek over de kunst van kunsteducatie : dit is geen Koorenhuis : bouwstenen voor een beleidsvisie van een centrum voor kunst en cultuur / Koorenhuis, Centrum voor kunst en cultuur, 's-Gravenhage [2004]

Ondernemingsplan / Stichting Muziekschool Westland i.o., 's-Gravenzande [2002]

Burgerjaarverslag 2003 / Muziekschool Krimpen aan den IJssel

Jaarverslag 2002 / SKVR, Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam

Tot diep in de stad : beleidsplan SKVR 2000-2004 / SKVR, Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam

Tot diep in de stad : startnotitie SKVR 2000-2005 / SKVR, Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam

Jaarverslag 2001-2002 / Trias, Gemeentelijk Centrum voor Kunstzinnige Vorming, Rijswijk

Jaarverslag 2002 / Vrije Academie Vlaardingen

Vier jaar Kunstenplan in Vlaardingen / Vrije Academie Vlaardingen [2003]

Landelijke organisaties

Jaarwerkplan 2004 / Inspectie van het Onderwijs, Utrecht

Investeren in ontwikkeling : beleidsplan 2005-2008 / De Kunstconnectie, Utrecht

Jaarrekening 2002 / De Kunstconnectie, Utrecht

Jaarverslag 2003 / De Kunstconnectie, Utrecht

Werk in uitvoering : werkplan 2004 / De Kunstconnectie, Utrecht

Jaarverslag en jaarrekening 2000 / VKV, Vereniging van Centra voor de Kunsten, Utrecht

Voorstel werkplan VKV 2000 / VKV, Vereniging van Centra voor de Kunsten, Utrecht

Adressen

Dit overzicht bevat adressen van centra voor de kunsten, muziekscholen en creativiteitscentra in Nederland, die lid zijn van de Kunstconnectie, branchevereniging voor educatie en participatie in de kunsten en/of de VKV, Vereniging van Centra voor de Kunsten. Het overzicht is als volgt opgebouwd: de instellingen zijn ingedeeld per provincie, en staan per provincie alfabetisch op plaats gerangschikt. Tot slot zijn adressen van relevante landelijke instellingen opgenomen.

Deze (en andere) adressen zijn ook te vinden op www.cultuurnetwerk.nl > cultuur.

Drenthe

ICO Centrum voor Kunst & Cultuur
Postadres: Postbus 255, 9400 AG ASSEN
Bezoekadres: Zuidhaege 2, ASSEN
Tel.: 0592 305700
Fax: 0592 305739
E-mail: info@ico-assen.nl
Website: www.ico-assen.nl

CQ Centrum voor de Kunsten in Zuid-Oost Drenthe
Postadres: Postbus 1025, 7801 BA EMMEN
Bezoekadres: Kapelstraat 121, EMMEN
Tel.: 0591 613969
Fax: 0591 61674
E-mail: cqzod@xs4all.nl
Website: www.cqzod.nl

Gemeenschappelijke Muziekschool
Post- en bezoekadres: Markt 5, 7902 BK HOOGEVEEN
Tel.: 0528 235005
Fax: 0528 235011
E-mail: info@muziekschool-hoogeveen.nl
Website: www.muziekschool-hoogeveen.nl

Regionaal Instituut voor Muische Vorming
Post- en bezoekadres: Zuideinde 108, 7941 GL MEPPEL
Tel.: 0522 258855
Fax: 0522 240675
E-mail: rimv-meppel@planet.nl
Website: www.rivm-meppel.nl

Flevoland

Stichting Culturele en Kunstzinnige Vorming Almere
Postadres: Postbus 10338, 1301 AH ALMERE
Bezoekadres: Stadhuisplein 2, ALMERE
Tel.: 036 5331900
Fax: 036 5488377
E-mail: info@ckv-almere.nl
Website: www.ckv-almere.nl

Centrum voor Kunstzinnige Vorming Dronten
Post- en bezoekadres: Ottoplein 2, 8251 GG DRONTEN
Tel.: 0321 315426
Fax: 0321 380673
E-mail: info@ckvdronten.nl

Muzisch Centrum
Post- en bezoekadres: Harmen Visserplein 2, 8302 BW EMMELOORD
Tel.: 0527 615751
Fax: 0527 619509
E-mail: info@muzischcentrum.nl
Website: www.muzischcentrum.nl

De Kubus, Centrum voor Kunst en Cultuur
Post- en bezoekadres: Agorabaan 3, 8224 JS LELYSTAD
Tel.: 0320 221524
Fax: 0320 232462
E-mail: secretariaat@dekubus.demon.nl
Website: www.dekubuslelystad.nl

Muziekschool Zeewolde
Postadres: Postbus 102, 3890 AC ZEEWOLDE
Bezoekadres: Kerkplein 18, ZEEWOLDE
Tel.: 036 5221101
Fax: 036 5221885
E-mail: smz@wanadoo.nl

Friesland

Fryslân Súdwest Centrum voor de Kunsten
Postadres: Postbus 162, 8700 AD BOLSWARD
Bezoekadres: Gysbert Japickxlaan 25,
BOLSWARD
Tel.: 0515 548266
Fax: 0515 548260
E-mail: info@fryslansudwest.nl
Website: www.fryslansudwest.nl

Streekmuziekschool 'De Waldsang'
Post- en bezoekadres: De Ring 1A, 9285 RZ
BUITENPOST
Tel.: 0511 541616
Fax: 0515 543131
E-mail: info@muziekschooldewaldsang.nl
Website: www.muziekschooldewaldsang.nl

Opus 3, Centrum voor muziek in Noordoost
Friesland
Postadres: Postbus 50, 9100 AB DOKKUM
Bezoekadres: Parklaan 3, DOKKUM
Tel.: 0519 292602
Fax: 0519 298889
E-mail: info@opus3.nl
Website: www.opus3.nl

Centrum voor Kunstzinnige Vorming De Meldij
Post- en bezoekadres: Reidingsweg 1, 9203 KR
DRACHTEN
Tel.: 0512 514293
Fax: 0512 513955
E-mail: info@meldij.nl
Website: www.meldij.nl

Centrum voor de Kunsten a7
Postadres: Postbus 285, 8440 AG
HEERENVEEN
Bezoekadres: Zwanedrift 2, HEERENVEEN
Tel.: 0513 468158
Fax: 0513 653834
E-mail: info@centrumvoordekunstena7.nl
Website: www.centrumvoordekunstena7.nl

Creativiteitscentrum de Cirkel
Post- en bezoekadres: Minckelerstraat 11,
8842 CE HEERENVEEN
Tel.: 0513 645500
Fax: 0513 653052

Stichting voor Kunstzinnige Vorming 'It
Toanhus'
Postadres: Postbus 230, 8500 AE JOURE
Bezoekadres: Vegelinsweg 6, JOURE
Tel.: 0513 417555
Fax: 0513 417323
E-mail: info@toanhus.nl
Website: www.toanhus.nl

Parnas, Centrum voor de Kunsten
Post- en bezoekadres: Raadhuisplein 25,
8911 HK LEEUWARDEN
Tel.: 058 2124909
Fax: 058 2124009
E-mail: info@parnas.nl
Website: www.parnas.nl

Stichting Muziekschool 'Het Bildt'
Post- en bezoekadres: Joh. Kuikenstraat 16,
9076 ER SINT ANNAPAROCHIE
Tel.: 0518 402953

Centrum voor de Kunsten Sneek en
Wymbritseradiel
Post- en bezoekadres: Looxmastraat 39,
8603 XR SNEEK
Tel.: 0515 431400
Fax: 0515 431388
E-mail: info@ckvsneek-wymbritseradiel.nl
Website: www.ckvsneek-wymbritseradiel.nl

Gelderland

Markant, Centrum voor Kunsteducatie
Apeldoorn
Post- en bezoekadres: Nieuwstraat 377,
7311 BR APELDOORN
Tel.: 055 5213967
Fax: 055 5787756
E-mail: info@markantapeldoorn.nl
Website: www.markantapeldoorn.nl

Het Domein van kunst en cultuur Arnhem
Postadres: Postbus 1003, 6801 BA ARNHEM
Bezoekadres: Weverstraat 16, ARNHEM
Tel.: 026 3537750
Fax: 026 3513498
E-mail: postmaster@domein-arnhem.nl
Website: www.domein-arnhem.nl

Muziekschool Barneveld
Post- en bezoekadres: Nieuwe Markt 6,
3771 CB BARNEVELD
Tel.: 0342 417642
Fax: 0342 420175
E-mail: muzieksch.barneveld@introweb.nl

De Open Akademie
Post- en bezoekadres: Van Ambestraat 1,
6681 AK BEMMEL
Tel.: 0481 465705
Fax: 0481 450669

Stichting De Gruitpoort
Postadres: Postbus 225, 7000 AE
DOETINCHEM
Bezoekadres: Hofstraat 2, DOETINCHEM
Tel.: 0314 340943
Fax: 0314 341797
E-mail: info@gruitpoort.nl
Website: www.gruitpoort.nl

Muziekschool Doetinchem e.o.
Post- en bezoekadres: Bizetlaan 1, 7002 LV
DOETINCHEM
Tel.: 0314 340155
Fax: 0314 361803

E-mail: info@muziekschooldoetinchem.nl
Website: www.muziekschooldoetinchem.nl

KREK, Centrum voor Kunstzinnige Vorming
Post- en bezoekadres: Molenstraat 45,
6711 AW EDE
Tel.: 0318 672872
Fax: 0318 672873
E-mail: krek@cultura-de.nl

Stichting Muziek- en Danscentrum Ede
Postadres: Postbus 8022, 6710 AA EDE
Bezoekadres: Molenstraat 45, EDE
Tel.: 0318 672636

Streekmuziekschool Over-Betuwe
Post- en bezoekadres: Bachstraat 53, 6661 CP
ELST
Tel.: 0481 372303
Website: www.muziekschooloverbetuwe.nl

Stichting Creatief Centrum Elst
Post- en bezoekadres: Bachstraat 53, 6661 CP
ELST
Tel.: 0481 377992

Mamuze, Centrum voor de Kunsten
Post- en bezoekadres: Markt 5, 8161 CL EPE
Tel.: 0578 616298
Fax: 0578 627977
E-mail: mamuze.ckv@worldonline.nl
Website: www-geo.nl/mamuze

Stichting Muziekschool regio Gendringen
Postadres: Postbus 23, 7080 AA GENDRINGEN
Bezoekadres: Staringstraat 2, GENDRINGEN
Tel.: 0315 683900

Muziekschool Noordwest Veluwe
Postadres: Postbus 212, 3840 AE
HARDERWIJK
Bezoekadres: Markt 1, HARDERWIJK
Tel.: 0341 421454
Fax: 0341 422864
E-mail: info@muziekschool-nwv.nl
Website: www.muziekschool-nwv.nl

Centrum voor de Kunsten 't Klooster
Post- en bezoekadres: Klooster 4, 3841 EN
HARDERWIJK
Tel.: 0341 417044
Fax: 0341 4256255
E-mail: info@tklooster.nl
Website: www.tklooster.nl

Stichting Creatief Centrum 'de Hank'
Postadres: Postbus 91, 8180 AB HEERDE
Bezoekadres: Elburgerweg 3, HEERDE
Tel.: 0578 695647
Fax: 0578 695647

Stichting Muziekonderwijs Heerde
Postadres: Postbus 91, 8180 AB HEERDE
Bezoekadres: Elburgerweg 3, HEERDE
Tel.: 0578 695647
Fax: 0578 695647

Muziekschool Bergh
Post- en bezoekadres: Plantsoensingel
Zuid 36, 7041 ZE 'S-HEERENBERG
Tel.: 0314 667260
Fax: 0314 667160

De Triangel
Post- en bezoekadres: Stationsweg 4,
7161 AD NEEDE
Tel.: 0545 291962
Fax: 0545 292965
E-mail: info@detriangel.org
Website: www.detriangel.org

Vrije Akademie Nunspeet
Postadres: Postbus 60, 8070 AB NUNSPEET
Bezoekadres: Stationslaan 28, NUNSPEET
Tel.: 0341 261216
Fax: 0341 270561
E-mail: vrije.akademie@planet.nl

Stichting 'De Lindenberg' Stedelijk Centrum
voor Kunst & Cultuur
Postadres: Postbus 578, 6500 AN NIJMEGEN
Bezoekadres: Ridderstraat 23, NIJMEGEN
Tel.: 024 3273911
Fax: 024 3273747

E-mail: info@delindenberg.com
Website: www.delindenberg.com

De Plantage, Centrum voor de kunsten
Postadres: Postbus 250, 4000 AG TIEL
Bezoekadres: Kleine Plantage 1A, TIEL
Tel.: 0344 636060
Fax: 0344 630810

't Venster, Centrum voor Muziek, Dans,
Theater, Beeldende Kunst
Postadres: Postbus 273, 6700 AG
WAGENINGEN
Bezoekadres: Generaal Foulkesweg 42A,
WAGENINGEN
Tel.: 0317 426633
Fax: 0317 426409
E-mail: info@tvenster.nl
Website: www.tvenster.nl

Boogie Woogie Instituut voor Kunst en Cultuur
Postadres: Postbus 26, 7100 AA
WINTERSWIJK
Bezoekadres: Roelvinkstraat 2, WINTERSWIJK
Tel.: 0543 515569
Fax: 0543 531899
E-mail: info@boogiewoogie.nl
Website: www.boogiewoogie.nl

Kunstencentrum 'De Stroming'
Postadres: Postbus 220, 6600 AE WIJCHEN
Bezoekadres: Oosterweg 179, WIJCHEN
Tel.: 024 6412819
Fax: 024 6424862

Muziekschool 'Peter van Anrooij'
Post- en bezoekadres: Boschstraat 97,
5301 AC ZALTBOMMEL
Tel.: 0418 512869
Fax: 0418 540171

Vrije Akademie 'De Liemers'
Post- en bezoekadres: Didamsestraat 10,
6901 HC ZEVENAAR
Tel.: 0316 526722
Fax: 0316 343679

De Liemerse Muziekschool
Post- en bezoekadres: Platanenlaan 13,
6903 DK ZEVENAAR
Tel.: 0316 523667
Fax: 0316 330831
E-mail: liemersemuziekschool@planet.nl
Website: www.liemersemuziekschool.nl

Muzehof, Muziek- en dansschool Zutphen
Postadres: Postbus 4041, 7200 BA ZUTPHEN
Bezoekadres: Coehoornsingel 1, ZUTPHEN
Tel.: 0575 515350
Fax: 0575 51309
E-mail: info@muzehof.nl
Website: www.muzehof.nl

Groningen

Stichting Muziekschool Hunsingo
Postadres: Postbus 38, 9780 AA BEDUM
Bezoekadres: Kapelstraat 4, BEDUM
Tel.: 0595 431555
Fax: 0595 301350

IVAK in Noordoost-Groningen
Postadres: Postbus 23, 9930 AA DELFZIJL
Bezoekadres: Abel Tasmanplein 4, DELFZIJL
Tel.: 0596 614244
Fax: 0596 631187
E-mail: ivaknog@hetnet.nl

Kunstencentrum Groningen
Postadres: Postbus 1633 9701 BP GRONINGEN
Bezoekadres: Walstraat 34, GRONINGEN
Tel.: 050 8507100
Fax: 050 8507117
Website: www.kunstencentrum.nl

Stedelijke Muziekschool Groningen
Post- en bezoekadres: Sint Jansstraat 7-9,
9712 JM GRONINGEN
Tel.: 050 33694848
Fax: 050 3694859
E-mail: info@muziekschool-groningen.nl
Website: www.muziekschool-groningen.nl

Centrum voor Kunst & Cultuur Haren
Postadres: Postbus 75, 9750 AB HAREN
Bezoekadres: Brinkhorst 3, HAREN
Tel.: 050 5339960
Fax: 050 5345431
E-mail: info@ckc-haren.nl
Website: www.ckc-haren.nl

't Kielzog-Centrum voor Kunst en Cultuur
Hoogezand-Sappermeer
Postadres: Postbus 75, 9600 AB HOOGEZAND
Bezoekadres: Gorecht-Oost 159, HOOGEZAND
Tel.: 0598 373800
Fax: 0598 373775
E-mail: info@kielzog-ckc.nl
Website: www.kielzog-ckc.nl

Muziekschool Westerkwartier
Postadres: Postbus 21, 9350 AA LEEK
Bezoekadres: Tolberterstraat 70, LEEK
Tel.: 0594 512614
E-mail: info@muziekschoolwesterkwartier.nl
Website: www.muziekschoolwesterkwartier.nl

Algemene Muziekschool Zuid-Groningen
Postadres: Postbus 201, 9500 AE
STADSKANAAL
Bezoekadres: Raadhuisplein 2, STADSKANAAL
Tel.: 0599 631700
Fax: 0599 614066
E-mail: amzg@stadskanaal.nl
Website: www.muziekschool-zuidgroningen.nl

Stichting Kunstzinnige Vorming Stadskanaal
Post- en bezoekadres: Margrietlaan 5,
9503 KA STADSKANAAL
Tel.: 0599 620472
Website: www.skvs.nl

Muziek-, Dans- en Theaterschool Veendam en
omstreken
Postadres: Postbus 258, 9640 AG VEENDAM
Bezoekadres: Julianapark 5, VEENDAM
Tel.: 0598 652335
Fax: 0598 652250

E-mail: muziekschool@veendam.nl
Website: www.veendam.nl

Algemene Muziekschool Oost-Groningen
Post- en bezoekadres: Mr. D.U. Stikkerlaan
37, 9675 AA WINSCHOTEN
Tel.: 0597 412556
Fax: 0597 413090
E-mail: muziekschool-og@12move.nl

Limburg

Muziekschool 'Odeion'
Postadres: Postbus 499, 6160 AL GELEEN
Bezoekadres: Dr. Nolenslaan 8, GELEEN
Tel.: 046 4280100
Fax: 046 4745936
E-mail: odeion@hetnet.nl
Website: www.muziekschool-odeion.nl

Muziekschool Heerlen
Postadres: Postbus 1, 6400 AA HEERLEN
Bezoekadres: Bongerd 18, HEERLEN
Tel.: 045 5772250
Fax: 045 5772292
E-mail: info@msh.nl
Website: www.msh.nl

Muziekschool Kerkrade
Postadres: Postbus 76, 6460 AB KERKRADE
Bezoekadres: Smedenstraat 4, KERKRADE
Tel.: 045 5670202
Fax: 045 5670130
E-mail: administratie@smk-parkstad.nl
Website: www.smk-parkstad.nl

Vrije Akademie Zuidoost Mijnstreek
Postadres: Postbus 318, 6460 AH KERKRADE
Bezoekadres: Maria Gorettistraat 6,
KERKRADE
Tel.: 045 5456468
Fax: 045 5355118
E-mail: infovazom@planet.nl

Kumulus, Centrum voor de Kunsten
Postadres: Postbus 882, 6200 AW
MAASTRICHT
Bezoekadres: Sint Maartenspoort 2,
MAASTRICHT
Tel.: 043 3505669
Fax: 043 3505650
E-mail: info@kumulus.nl
Website: www.kumulus.nl

Centrum voor de Kunsten
Postadres: Postbus 581, 6040 AN ROERMOND
Bezoekadres: Lindanusstraat 7, ROERMOND
Tel.: 0475 317171
Fax: 0475 335480
E-mail: info@ckroermond.nl
Website: www.ckroermond.nl

Sittardse Muziekschool
Post- en bezoekadres: Broeksittarderweg 1,
6137 BH SITTARD
Tel.: 046 4518951
Fax: 046 4200308
E-mail: beheerder@muziekschool.sittard.nl
Website: www.muziekschool.sittard.nl

Tegelse Muziekschool
Postadres: Postbus 3115, 5930 AC TEGELEN
Bezoekadres: Haanderstraat 8, TEGELEN
Tel.: 077 3263000
Fax: 077 3263001
E-mail: tegmuz@tref.nl

Kreato Centrum voor Kunstzinnige Vorming en
Amateurkunst
Postadres: Postbus 3574, 6017 ZH THORN
Bezoekadres: Schoolstraat 27, THORN
Tel.: 0475 561946
Fax: 0475 562048
E-mail: info@kreato.nl
Website: www.kreato.nl

Kunstencentrum Jerusalem
Postadres: Heuvelstraat 4, 5801 CS VENRAY
Bezoekadres: Grote Markt 1, VENRAY
Tel.: 0478 515300
Fax: 0478 569392
E-mail:
muziekschool@kunstencentrumjerusalem.nl

Stichting Kunst- en Cultuureducatie Regio
Weert (Ku+Cu) / Kunstcollege
Post- en bezoekadres: Collegeplein 5,
6001 HN WEERT
Tel.: 0495 533665
Fax: 0495 534345
E-mail: info@ku-cu.nl
Website: www.ku-cu.nl

Academie voor Muziek en Dans
Postadres: Postbus 282, 6000 AG WEERT
Bezoekadres: Beekstraat 27, WEERT
Tel.: 0495 533954
Fax: 0495 545775
E-mail: info@a-m-d.nl
Website: www.a-m-d.nl

Noord-Brabant

Muziekonderwijs Land van Heusden & Altena
Postadres: Postbus 6, 4286 ZG ALMKERK
Bezoekadres: Voorstraat 22B, ALMKERK
Tel.: 0183 402303
Fax: 0183 403009
E-mail: info@demuziekschool.nl
Website: www.demuziekschool.nl

Centrum voor de kunsten Bergen op Zoom
Post- en bezoekadres: Burgemeester
Stulemeijerlaan 3, 4611 EH BERGEN OP ZOOM
Tel.: 0164 277670
Fax: 0164 249724
E-mail: muziek@ckboz.net
Website: www.ckboz.net

Stichting Kempisch Centrum voor Muziek en
Dans
Postadres: Postbus 50, 5570 AB BERGEYK

Bezoekadres: Dokter Rauppstraat 35,
BERGEYK
Tel.: 0497 572101
Fax: 0497 575400
E-mail: info@kcmd.nl
Website: www.kcmd.nl

Muziek- en dansinstituut Best-Oirschot
Post- en bezoekadres: Jan Pietersz Coenstraat
40, 5684 EG BEST
Tel.: 0499 372661
Fax: 0499 391530
E-mail: muziekschoolbest@hetnet.nl
Website: www.muziekschoolbest.nl

Centrum voor de Kunsten 'de Meander'
Postadres: Postbus 145, 5830 AC BOXMEER
Bezoekadres: De Raetsingel 1, BOXMEER
Tel.: 0485 562542
Fax: 0485 562540
E-mail: info@stichtingdemeander.nl
Website: www.stichtingdemeander.nl

Stichting Regionaal centrum voor de kunsten
Post- en bezoekadres: Sint Ursula 2, 5281 HV
BOXTEL
Tel.: 0411 673666
Fax: 0411 676841
E-mail:
administratie@centrumvoordekunsten.nl
Website: www.centrumvoordekunsten.nl

De Nieuwe Veste
Postadres: Postbus 151, 4801 BZ BREDA
Bezoekadres: Molenstraat 6, BREDA
Tel.: 076 5226400
Fax: 076 5213099
E-mail: info@denieuweveste.nl
Website: www.denieuweveste.nl

Muziekinstituut Dongen, Gilze & Rijen
Postadres: Postbus 72, 5100 AB DONGEN
Bezoekadres: Kerkstraat 41, DONGEN
Tel.: 0162 315055
Fax: 0162 314122
E-mail: muziekdgr@concepts.nl

De Aleph

Postadres: Postbus 105, 5150 AC DRUNEN
Bezoekadres: Grotestraat 65, DRUNEN
Tel.: 0416 320500
Fax: 0416 320502
E-mail: info@de-aleph.nl
Website: www.de-aleph.nl

CKE, Centrum voor de Kunsten Eindhoven
Postadres: Postbus 812, 5600 AV EINDHOVEN
Bezoekadres: Stratumsedijk 22, EINDHOVEN
Tel.: 040 2163263
Fax: 040 2113325
E-mail: info@cke.nl
Website: www.cke.nl

Gemeentelijk Centrum voor de Kunsten 'Sint Frans'
Postadres: Postbus 390, 4870 AJ ETTEN-LEUR
Bezoekadres: Anna Van Berchemlaan 2, ETTEN-LEUR
Tel.: 076 5088240
Fax: 076 5013222
E-mail: st.frans@etten-leur.nl
Website: www.sintfrans.nl

De Muziekschool Geldrop
Postadres: Postbus 119, 5671 BG NUENEN
Bezoekadres: Molenstraat 25, GELDROP
Tel.: 040 2863527
Fax: 040 2867555
E-mail: muziekschool_geldrop@hetnet.nl

Stichting Muziekschool Gemert-Bakel
Post- en bezoekadres: Vondellaan 49, 5421 PN GEMERT
Tel.: 0492 362075
Fax: 0492 362475
E-mail: muziekschool.gemertbakel@planet.nl
Website: www.muziekschoolgemertbakel.nl

School voor Muziek en Dans
Postadres: Postbus 312, 5050 AH GOIRLE
Bezoekadres: Thomas van Diessenstraat 1, GOIRLE
Tel.: 013 5301200
Fax: 013 5302275

De Eijnderic

Post- en bezoekadres: 't Dorp 92, 5384 MD HEESCH
Tel.: 0412 454545

Kunstencentrum Helmond
Postadres: Postbus 373, 5700 AJ HELMOND
Bezoekadres: Kasteelplein 2, HELMOND
Tel.: 0492 542445
Fax: 0492 547132
E-mail: info@kunstencentrumhelmond.nl
Website: www.kunstencentrumhelmond.nl

Stichting Centrum voor Kunstzinnige Vorming 'De Muzerije'
Post- en bezoekadres: Hinthamerstraat 74, 5211 MR 'S-HERTOGENBOSCH
Tel.: 073 6141084
Fax: 073 6143055
E-mail: info@de-muzerije.nl
Website: www.de-muzerije.nl

Muziekschool voor Hilvarenbeek e.o.
Post- en bezoekadres: Koestraat 50, 5081 BC HILVARENBEEK
Tel.: 013 5054028
Fax: 013 5051456

Stichting Culturele Activiteiten Nuenen
Post- en bezoekadres: Sparrenlaan 28, 5671 BR NUENEN
Tel.: 040 2845775
E-mail: info@stichtingcan.nl
Website: www.stichtingcan.nl

H19, Centrum voor Kunst en Cultuur
Post- en bezoekadres: Heuvel 19-23, 4901 KB OOSTERHOUT
Tel.: 0162 422025
Fax: 0162 431045
E-mail: info@h19.nl
Website: www.h19.nl

Muzelinck, Centrum voor de Kunsten
Postadres: Postbus 815, 5340 AV OSS
Bezoekadres: Raadhuislaan 18, OSS
Tel.: 0412 623727

Fax: 0412 651630
E-mail: info@muzelinck.nl
Website: www.muzelinck.nl

Centrum voor de Kunsten Amadeus
Postadres: Postbus 144, 4730 AC
OUDENBOSCH
Bezoekadres: Sint Annaplein 5, OUDENBOSCH
Tel.: 0165 313789
Fax: 0165 318520
E-mail: info@cvkamadeus.nl
Website: www.cvkamadeus.nl

Centrum voor de Kunsten
Postadres: Postbus 1214, 4700 BE
ROOSENDAAL
Bezoekadres: Nieuwstraat 37 (beeldende vorming) / Burgerhoutsestraat 23 (muziek),
ROOSENDAAL
Tel.: 0165 551575 (beeldende vorming) /
544750 (muziek)
Fax: 0165 521155 (beeldende vorming) /
566694 (muziek)
E-mail: cvkbeeldend@roosendaal.nl of
cvkmuziek@roosendaal.nl

Hertog Jan Centrum
Post- en bezoekadres: Hertog Jan II Laan 58,
5482 BJ SCHIJNDEL
Tel.: 073 5492901
Fax: 073 5474452
E-mail: hjc@iae.nl

Factorium Tilburg
Post- en bezoekadres: Kapelaan Poellplein 3,
5046 GV TILBURG
Tel.: 013 5354055
Fax: 013 5351586
E-mail: info@factoriumtilburg.nl
Website: www.factoriumtilburg.nl

De Muze, Centrum voor Theatereducatie
Post- en bezoekadres: Carré 95, 5017 JE
TILBURG
Tel.: 013 5802888
Fax: 013 5802885

Centrum Kunstzinnige Vorming Uden
Postadres: Postbus 642, 5400 AP UDEN
Bezoekadres: Mondriaanplein 18, UDEN
Tel.: 0413 262285
Fax: 0413 255836
E-mail: info@ckvu.nl
Website: www.ckvu.nl

Centrum voor Muziek en Dans Valkenswaard
Postadres: Postbus 10100, 5550 GA
VALKENSWAARD
Bezoekadres: De Hofnar 14, VALKENSWAARD
Tel.: 040 2083591
Fax: 040 2015781
E-mail: cmd@valkenswaard.nl
Website: www.valkenswaard.nl

Centrum voor Kunsteducatie De Meierij
Postadres: Postbus 121, 5460 AC VEGHEL
Bezoekadres: Mr. van Coothstraat 11, VEGHEL
Tel.: 0413 364480
Fax: 0413 379543
E-mail: srmv@globalxs.nl

Instituut 'Pieter Brueghel'
Post- en bezoekadres: Middegaal 23-25,
5461 XB VEGHEL
Tel.: 0413 365675
Fax: 0413 354907
E-mail: info@pieterbrueghel.nl
Website: www.pieterbrueghel.nl

Veldhovense Muziekschool
Postadres: Postbus 85, 5500 AB VELDHOFEN
Bezoekadres: Bossebaan 60, VELDHOFEN
Tel.: 040 2533522
Fax: 040 2549670
Info: algemeen@muziekschoolveldhoven.nl
Website: www.muziekschoolveldhoven.nl

Centrum voor Muziek & Dans Midden-
Langstraat
Postadres: Postbus 1046, 5140 CA WAALWIJK
Bezoekadres: Irenestraat 3, WAALWIJK
Tel.: 0416 333890
Fax: 0416 339043

E-mail: cmd@kunstencentrumwaalwijk.nl
Website: www.kunstencentrumwaalwijk.nl

Centrum voor Kunstzinnige Vorming De Terp
Post- en bezoekadres: Irenestraat 3,
WAALWIJK
Tel.: 0416 561616
Fax: 0416 561343
E-mail: deterp@kunstencentrumwaalwijk.nl
Website: www.deterpwaalwijk.nl

Noord-Holland

Artiance Centrum voor de Kunsten
Post- en bezoekadres: Canadaplein 3, 1811 KE
ALKMAAR
Tel.: 072 5404335
Fax: 072 5404412
E-mail: info@artiance.com
Website: www.artiance.com

Muziek- en Dansschool Amstelveen
Post- en bezoekadres: Stadsplein 99, 1181 ZM
AMSTELVEEN
Tel.: 020 6471457
Fax: 020 6404933
E-mail: postbus@muziekschoolamstelveen.nl
Website: www.muziekschoolamstelveen.nl

Kunstweb
Postadres: Postbus 3390, 1001 AD
AMSTERDAM
Bezoekadres: Spuistraat 239, AMSTERDAM
Tel.: 020 5205500
Fax: 020 5205508
E-mail: info@kunstweb.nl
Website: www.kunstweb.nl

Muziekschool Amsterdam
Post- en bezoekadres: Bachstraat 5, 1077 GD
AMSTERDAM
Tel.: 020 5787373
Fax: 020 5787384
E-mail: receptie@muziekschoolamsterdam.nl
Website: www.muziekschoolsamsterdam.nl

Muziekcentrum Noord
Post- en bezoekadres: Alkmaarstraat 10,
1024 TT AMSTERDAM
Tel.: 020 6368654
Fax: 020 6369258
E-mail: info@muziekcentrum-noord.nl
Website: www.muziekcentrum-noord.nl

Stichting Muziekschool Zuidoost
Postadres: Postbus 23265, 1100 DT
AMSTERDAM
Bezoekadres: Hofgeest 139, AMSTERDAM
ZUIDOOST
Tel.: 020 6968371
Fax: 020 6915041
E-mail: muziekschoolzo@hetnet.nl
Website: www.muziekschoolzuidoost.nl

Muziek- en Dansschool Beverwijk
Postadres: Postbus 1130, 1940 EC BEVERWIJK
Bezoekadres: Westerhoutplein 4, BEVERWIJK
Tel.: 0251 227673
Fax: 0251229994
E-mail: info@muziekendansschoolbeverwijk.nl
Website: www.muziekendansschoolbeverwijk.nl

Stichting Muziekschool Stede Broec
Postadres: Postbus 84, 1610 AB
BOVENKARSPEL
Bezoekadres: Zesstedenweg 163,
GROOTEBROEK
Tel.: 0228 515694

Toonbeeld SKV Castricum
Postadres: Postbus 141, 1900 AC CASTRICUM
Bezoekadres: Jan van Nassaustraat 6,
CASTRICUM
Tel.: 0251 659012
Fax: 0251 670621
E-mail: tnbeeld@xs4all.nl
Website: www.toonbeeld.tv

Texelse Muziek- en Dansschool
Post- en bezoekadres: Schilderend 39,
1791 BB DEN BURG

Tel.: 0222 313493
Fax: 0222 314300
E-mail: muziek.texel@wxs.nl

Triade, Centrum voor kunsteducatie
Postadres: Postbus 128, 1780 AC DEN HELDER
Bezoekadres: Middenweg 2, DEN HELDER
Tel.: 0223 537200
Fax: 0223 537201
E-mail:
triade.kunsteducatie.denhelder@wxs.nl
Website: www.triade.denhelder.nl

Streekmuziekcentrum Schermer-Graft-De Rijp
Postadres: Postbus 22, 1483 ZG DE RIJP
Bezoekadres: Oranjestraat 15, DE RIJP
Tel.: 0299 673931

Muziekcentrum Zuid-Kennemerland
Post- en bezoekadres: Gasthuisvest 47,
2011 EV HAARLEM
Tel.: 023 5330101
Fax: 023 5314584
E-mail: info@mzk.net
Website: www.mzk.net

Stichting 'Kreater'
Post- en bezoekadres: Gasthuisvest 47,
2011 EV HAARLEM
Tel.: 023 5317183
Fax: 023 5422065
E-mail: cursus@kreater-haarlem.nl
Website: www.kreater-haarlem.nl

Muziekschool Heemskerk
Postadres: Postbus 1, 1960 AA HEEMSKERK
Bezoekadres: Kerklaan 1, HEEMSKERK
Tel.: 0251 230316
Fax: 0251 235410
E-mail: info@muziekschoolheemskerk.nl
Website: www.muziekschoolheemskerk.nl

Muziekschool 'Dijk en Waard'
Post- en bezoekadres: Middenwaard 63,
1703 SC HEERHUGOWAARD
Tel.: 072 5719538
Fax: 072 5348073

E-mail: dijk_en_waard@planet.nl

Muziek & Dansschool Heiloo
Post- en bezoekadres: Het Veld 1, 1852 GG
HEILOO
Tel.: 072 5332460
Fax: 072 5340218
E-mail: muziekendansschoolheiloo@hetnet.nl
Website:
www.muziekensdanschoolheiloo.nl

GLOBE, Centrum voor Kunst en Cultuur
Post- en bezoekadres: Noorderweg 96b/c,
1221 AB HILVERSUM
Tel.: 035 6886800
Fax: 035 6886809
E-mail: info@globeckc.nl
Website: www.globeckc.nl

De Meerse, Centrum voor Kunst & Cultuur
Postadres: Postbus 110, 2130 AC HOOFFDORP
Bezoekadres: Raadhuisplein 7, HOOFFDORP
Tel.: 023 5669565
Fax: 023 5669534
E-mail: info@ckc.demeerse.nl
Website: www.ckc.demeerse.nl

De Blauwe Schuit, Centrum voor Kunstzinnige
Vorming
Postadres: Postbus 2362, 1620 EJ HOORN
Bezoekadres: Vredenhofstraat 7a, HOORN
Tel.: 0229 213962
Fax: 0229 238321
E-mail: info@blauweschuit.nl
Website: www.blauweschuit.nl

Muziekschool 'Gerard Boedijn'
Post- en bezoekadres: Noorderstraat 3,
1621 HV HOORN
Tel.: 0229 238189
Fax: 0229 239313
E-mail: info@muziekschoolboedijn.nl
Website: www.muziekschoolboedijn.nl

Muziekschool Opmeer
Post- en bezoekadres: Meibloem 48, 1716 VA
OPMEER

Tel.: 0226 353469
E-mail: muziek.opmeer@betuwe.net

Gemeentelijke Muziekschool Bloemendaal
Post- en bezoekadres: Korte Zijlweg 9B, 2051
BD OVERVEEN
Tel.: 023 5277470
Fax: 023 5277512
E-mail: muziekschool.bloemendaal@planet.nl

Bloemendaals Creatief Centrum
Post- en bezoekadres: Willem de Zwijger-
laan 120, 2051 KK OVERVEEN
Tel.: 023 5276707

Muziekschool Waterland
Post- en bezoekadres: Geulenstraat 62,
1441 RZ PURMEREND
Tel.: 0299 427812
Fax: 0299 479150
E-mail:
administratie@muziekschoolwaterland.nl
Website: www.muziekschoolwaterland.nl

Wherelant, Centrum voor de Kunsten
Post- en bezoekadres: Dominee Martin Luther
Kingweg 2, 1444 ED PURMEREND
Tel.: 0299 434777
Fax: 0299 434777
E-mail: wherelant@xs4all.nl

Kunstencentrum De Hint
Postadres: Postbus 98, 1420 AB UITHOORN
Bezoekadres: Prinses Christinalaan 120,
UITHOORN
Tel.: 0297 520110
Fax: 0297 520111
E-mail: info@dehint.nl
Website: www.dehint.nl

Muziekschool Oostelijk West-Friesland
Postadres: Postbus 47, 1693 ZG
WERVERSHOOF
Bezoekadres: Simon Koopmanstraat 206,
WERVERSHOOF
Tel.: 0228 581101
E-mail: mow@xs4all.nl

Website: www.xs4all.nl/~mow

Stichting Wognumse Muziekschool
Postadres: Zesstedenweg 188, 1613 KD
GROOTEBROEK
Bezoekadres: 'Het Trefpunt', Sportlaan 11,
WOGNUM
Te.: 0229 571385
Fax: 0229 573854
E-mail: muziekschoolwognum@hotmail.nl

Kunstencentrum Velsen
Post- en bezoekadres: P J Troelstraweg 20,
1971 HL IJMUIDEN
Tel.: 0255 510684
Fax: 0255 512260

Fluxus, Centrum voor de kunsten
Post- en bezoekadres: Westzijde 148, 1506 EK
ZAANDAM
Tel.: 075 6356111
Fax: 075 6356061
E-mail: info@fluxus.nl
Website: www.fluxus.nl

Overijssel

Muziekschool Twente
Postadres: Postbus 702, 7600 AS ALMELO
Bezoekadres: Elisabethhof 2, ALMELO
Tel.: 0546 537537
Fax: 0546 852579
E-mail: info@demuziekschooltwente.nl
Website: www.demuziekschooltwente.nl

Stichting Creatief Centrum Almelo
Post- en bezoekadres: Elisabethhof 10,
7607 ZD ALMELO
Tel.: 0546 853007
Fax: 0546 852793
Website: www.kreatiefcentrumalmelo.nl

Stichting Beheer Muziekonderwijs 'De
Bijenkorf' Borne
Postadres: Postbus 57, 7620 AB BORNE
Bezoekadres: Stationsstraat 7, BORNE

Tel.: 074 2661077
Fax: 074 2669361
E-mail: info@bijkorfborne.nl
Website: www.bijkorfborne.nl

'Leeuwenkuil' Centrum voor de kunsten
Post- en bezoekadres: Keizerstraat 68, 7411
HH DEVENTER
Tel.: 0570 665080
Fax: 0570 665081
E-mail: info@leeuwenkuil.nl
Website: www.leeuwenkuil.nl

Concordia Kunst & Cultuur
Post- en bezoekadres: Oude Markt 26,
7511 GB ENSCHEDE
Tel.: 053 4300999
Fax: 053 4312490
E-mail: info@concordia.nl
Website: www.concordia.nl

Muziekschool Goor
Post- en bezoekadres: De Hofte 5, 7471 DK
GOOR
Tel.: 0547 275519

't Iemenschoer
Postadres: Postbus 213, 7480 AE
HAAKSBERGEN
Bezoekadres: Sterrebosstraat 2,
HAAKSBERGEN
Tel.: 053 5723505
Fax: 053 5723543
E-mail: info@iemenschoer.nl
Website: www.iemenschoer.nl

Streekmuziekschool Noord-Overijssel
Post- en bezoekadres: Badhuisplein 3,
7772 XA HARDENBERG
Tel.: 0523 263837
Fax: 0523 268106

Kreatief Centrum Hardenberg
Post- en bezoekadres: Badhuisplein 3,
7772 XA HARDENBERG
Tel.: 0523 265053

Fax: 0523 268106
E-mail: st.kreatief-centrum@wanadoo.nl

Algemene Muziekschool Hengelo e.o.
Post- en bezoekadres: Deldenerstraat 20,
7551 AG HENGELO
Tel.: 074 2917309
Fax: 074 2501616
E-mail: info@muziekschoolhengelo.nl
Website: www.muziekschoolhengelo.nl

CREA, Centrum voor Kunsteducatie
Post- en bezoekadres: Esrein 9, 7553 CX
HENGELO
Tel.: 074 2917597
Fax: 074 2917551
E-mail: creakunsten@planet.nl

Quintus, centrum voor kunsteducatie
Post- en bezoekadres: Vloedijk 38, 8261 GC
KAMPEN
Tel.: 038 3371200
Fax: 038 3371201
E-mail: info@quintuskampen.nl
Website: www.quintuskampen.nl

'De Sleutel', Centrum voor Muziek, Dans en
Theater
Postadres: Postbus 102, 7580 AC LOSSER
Bezoekadres: Diepenbrocklaan 41, LOSSER
Tel.: 053 5381309
Fax: 053 5360380
E-mail: muziekschooldesleutel@hetnet.nl

Stichting Muziekonderwijs Raalte
Post- en bezoekadres: Marktstraat 67,
8102 CJ RAALTE
Tel.: 0572 360723

Muziekschool Rijssen e.o.
Postadres: J. Ter Horst J. Hzn. straat 5,
7462 AG RIJSEN
Tel.: 0548 517987
Fax : 0548 517987
E-mail: info@muziekschoolrijssen.myweb.nl

De Muzerie, Centrum voor de Kunsten
Post- en bezoekadres: Goudsteeg 19, 8011 PP
ZWOLLE
Tel.: 038 4224055
Fax: 038 4212635
E-mail: info@muzerie.nl
Website: www.demuzerie.nl

Utrecht

Scholen in de Kunst, RMA De Hof
Postadres: Postbus 1200, 3800 BE
AMERSFOORT
Bezoekadres: Concinckstraat 58,
AMERSFOORT
Tel.: 033 4729094
Fax: 033 4701560
E-mail: info@scholenindekunst.nl
Website: www.scholenindekunst.nl

Biltse Muziekschool
Post- en bezoekadres: De Kwinkelier 47,
3722 AS BILTHOVEN
Tel.: 030 2283026
Fax: 030 2290976

Muziekonderwijs Gemeente Bunnik
Postadres: Postbus 93, 3980 CB BUNNIK
Bezoekadres: Laan van Broekhuijzen 10,
BUNNIK
Tel.: 030 6561888
E-mail: muziekschool.bunnik@hetnet.nl
Website: www.muziekschoolbunnik.nl

Muziekschool Leusden
Postadres: Postbus 131, 3830 AC LEUSDEN
Bezoekadres: Eikenlaan 1, LEUSDEN
Tel.: 033 4944310
Fax: 033 4953108
E-mail: sml01xs4all.nl

Theater- en Kunstencentrum 'De Kom'
Postadres: Postbus 525, 3430 AM
NIEUWEGEIN
Bezoekadres: Passage 100, NIEUWEGEIN
Tel.: 030 6055797
Fax: 030 6046555

E-mail: aandekom@dekom.nl
Website: www.dekom.nl

Stichting Brede Bibliotheek Soest (voorheen
C-drie)
Post- en bezoekadres: Willaertstraat 49,
3766 CP SOEST
Tel.: 035 6095811
Fax: 035 6095801
E-mail: bibliotheek@obsoest.nl

Utrechts Centrum voor de Kunsten
Postadres: Postbus 65, 3500 AB UTRECHT
Bezoekadres: Domplein 4, UTRECHT
Tel.: 030 2339933
Fax: 030 2339930

Stichting Muziekschool Veenendaal
Postadres: Postbus 278, 3900 AG
VEENENDAAL
Bezoekadres: Zandstraat 36-38, VEENENDAAL
Tel.: 0318 550646
Fax: 0318 550999
E-mail: muzen02@zonnet.nl

School voor Muziek & Dans Vleuten/De Meern
Postadres: Postbus 123, 3450 AC VLEUTEN
Bezoekadres: Nieuwe Vaart 3, VLEUTEN
Tel.: 030 6772423
Fax: 030 6775418
E-mail: de-vaart@wxs.nl

Kunstencentrum 'Het Klooster'
Post- en bezoekadres: Wilhelminaweg 77,
3441 XB WOERDEN
Tel.: 0348 423066
Fax: 0348 415969
E-mail: info@kloosterwoerden.nl
Website: www.kloosterwoerden.nl

De Werkschuit, Instituut voor Kunsteducatie
Postadres: Postbus 327, 3700 AH ZEIST
Bezoekadres: Egelinglaan 2B, ZEIST
Tel.: 030 6958393
Fax: 030 6992290
E-mail: info@werkschuit.nl
Website: www.werkschuit.nl

Stichting Zeister Muziekschool
Post- en bezoekadres: Markt 3, 3701 JZ ZEIST
(Gebouw de Klinker)
Tel.: 030 6913944
Fax: 030 6913952
E-mail: zeister.muziekschool@hetnet.nl
Website: www.zeistermuziekschool.nl

Zeeland

Middelburgs Instituut voor Kunstzinnige Vorming
Post- en bezoekadres: Kuiperspoort 18,
4331 GS MIDDELBURG
Tel.: 0118 634711
Fax: 0118 634969
E-mail: mikv@zeelandnet.nl

Zeeuwse Muziekschool (met vestigingen in o.a. Goes en Vlissingen)
Post- en bezoekadres: Kuiperspoort 21,
4331 GS MIDDELBURG
Tel.: 0118 633095
Fax: 0118 650973
E-mail: info@zeeuwsemuziekschool.nl
Website: www.zeeuwsemuziekschool.nl

Stichting Welzijn West Zeeuwsch-Vlaanderen
Postadres: Postbus 90, 4500 AB OOSTBURG
Bezoekadres: Volderstraat 23, OOSTBURG
Tel.: 0117 455349
Fax: 0117 454517
E-mail: sww@zeelandnet.nl
Website: www.welzijncultuur.nl

Gemeentelijk Instituut Toonbeeld
Post- en bezoekadres: Leeuwenlaan 31,
4532 AE TERNEUZEN
Tel.: 0115 612246

Centrum voor Kunsteducatie (Theo van Doesburgcentrum) Vlissingen
Postadres: Postbus 5044, 4380 KA
VLISSINGEN
Bezoekadres: Brouwenaarstraat 2,
VLISSINGEN

Tel.: 0118 414928
Fax: 0118 415961

Zuid-Holland

Streekmuziekschool Alphen aan den Rijn
Post- en bezoekadres: Burgemeester
Visserpark 30, 2405 CR ALPHEN AAN DEN
RIJN
Tel.: 0172 472928
Fax: 0172 474174
E-mail: info@muziekschool-alphenadrijn.nl
Website: www.muziekschool-alphenadrijn.nl

Kreatief Werkhuis Barendrecht
Postadres: Postbus 2016, 2990 DA
BARENDRECHT
Bezoekadres: Buitenlandse Baan 1,
BARENDRECHT
Tel.: 0180 618673
Fax: 0180 618673
E-mail: info@kreatiefwerkhuis.nl
Website: www.kreatiefwerkhuis.nl

Capelse Muziekschool
Postadres: Postbus 223, 2900 AE CAPELLE
AAN DEN IJSSEL
Bezoekadres: Fluitenlaan 400, CAPELLE AAN
DEN IJSSEL
Tel.: 010 4504992
Fax: 010 4425541
E-mail: info@capelsemuziekschool.nl
Website: www.capelsemuziekschool.nl

Vrije Akademie Westvest
Post- en bezoekadres: Westvest 9, 2611 AX
DELFT
Tel.: 015 2602840
Fax: 015 2602841
E-mail: vak@delft.nl
Website: www.vak-delft.nl

ToBe, Stichting Kunstzinnige Vorming
Post- en bezoekadres: Munt 5, 3311 EG
DORDRECHT
Tel.: 078 6133144/996

E-mail: info@stichtingtobe.nl
Website: www.stichtingtobe.nl

Stichting Muziekschool Alblasserwaard/
Vijfheerenlanden
Post- en bezoekadres: Boerenstraat 11a,
4201 GA GORINCHEM
Tel.: 0183 631976
Fax: 0183 637646
E-mail: muziekschoolaenv@planet.nl

Stichting Muziekschool Gouda e.o.
Postadres: Postbus 3010, 2800 CC GOUDA
Bezoekadres: Westhaven 12, GOUDA
Tel.: 0182 527238
Fax: 0182 527711
E-mail: admin@muziekschoolgouda.nl
Website: www.muziekschoolgouda.nl

Kunstencentrum De Werkschuit
Post- en bezoekadres: Bloemendaalseweg 48,
2804 AB GOUDA
Tel.: 0182 510717
Fax: 0182 539438
E-mail: werkschuit-gouda@planet.nl

Het Koorenhuis, Centrum voor Kunst & Cultuur
Postadres: Postbus 857, 2501 CW
'S-GRAVENHAGE
Bezoekadres: Prinsegracht 27,
'S-GRAVENHAGE
Tel.: 070 3422722
Fax: 070 3422741
E-mail: secretariaat@koorenhuis.nl
Website: www.koorenhuis.nl

Stichting Muziekschool Westland
Postadres: Postbus 33, 2690 AA
'S-GRAVENZANDE
Bezoekadres: Koningin Julianaweg 160,
'S-GRAVENZANDE
Tel.: 0174 417646
E-mail: muziekschoolwestland@planet.nl

Stichting Hillegomse Muziekschool
Post- en bezoekadres: Henri Dunantplein 4,
2181 EM HILLEGOM

Tel.: 0252 518427
Fax: 0252 524202
E-mail: hillemuze@hetnet.nl
Website:
come.to/hillegomsemuziekschool.nl

Muziekschool Krimpen aan den IJssel
Post- en bezoekadres: Tuinstraat 43, 2921 XH
KRIMPEN AAN DEN IJSSEL
Tel.: 0180 513344
Fax: 0180 551321
E-mail: muziekschool@krimpenaandenijssel.nl
Website:
www.krimpenaandenijssel.nl/muziekschool

Streekmuziekschool Leiden e.o.
Postadres: Postbus 11288, 2301 EG LEIDEN
Bezoekadres: Rapenburg 22, LEIDEN
Tel.: 071 5141041
Fax: 071 5127547
E-mail: sml@muziekschoolleiden.nl
Website: www.muziekschoolleiden.nl

Streekmuziekschool 'Rijnakkoord'
Post- en bezoekadres: Cor Gordijnsingel 2,
2353 GB LEIDERDORP
Tel.: 071 5894349
Fax: 071 5410609
E-mail: streekmuziekschool-rijnakkoord@planet.nl

Nieuwerkerkse Muziekschool
Postadres: Postbus 115, 2910 AC
NIEUWERKERK AD IJSSEL
Bezoekadres: Schubertstraat 50,
NIEUWERKERK AD IJSSEL
Tel.: 0180 315462
Fax: 0180 326546
E-mail: snm@wanadoo.nl

Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam
Postadres: Postbus 23260, 3001 KG
ROTTERDAM
Bezoekadres: Joh. Voorhoevestraat 35,
ROTTERDAM
Tel.: 010 4361366
Fax: 010 4363695

E-mail: info@skvr.nl
Website: www.skvr.nl

TRIAS, Centrum voor de kunsten
Post- en bezoekadres: Cor Ruysstraat 2,
2284 XL RIJSWIJK
Tel.: 070 3959866
Fax: 070 3969916
E-mail: info@stichting-trias.nl
Website: www.stichting-trias.nl

Cultureel Centrum 'De Stoep'
Post- en bezoekadres: Uitstraat 43, 3201 EN
SPIJKENISSE
Tel.: 0181 696100
Fax: 0181 696122
E-mail: stoep@spijkenisse.nl

De Vrije Academie, Centrum voor Kunst en
Cultuur
Postadres: Postbus 241, 3130 AE
VLAARDINGEN
Bezoekadres: Oosthavenkade 42,
VLAARDINGEN
Tel.: 010 4356225
Fax: 010 4356926
E-mail: devrijeacademie@planet.nl

Muziekcentrum Opmaat
Postadres: Postbus 3028, 3130 CA
VLAARDINGEN
Bezoekadres: Meidoornstraat 30,
VLAARDINGEN
Tel.: 010 4709940
Fax: 010 4718761
E-mail: muziekcentrumopmaat@hetnet.nl
Website: www.muziekcentrumopmaat.nl

Kreater, Centrum voor Kunstzinnige Vorming
Waddinxveen
Postadres: Postbus 399, 2740 AJ
WADDINXVEEN
Bezoekadres: Kerkstraat 13, WADDINXVEEN

Tel.: 0182 614422
Fax: 0182 632735
E-mail: info@kreater.nl
Website: www.kreater.nl

Het Centrum voor Kunst en Cultuur
Postadres: Postbus 7003, 2701 AA
ZOETERMEER
Bezoekadres: Leidsewallen 80, ZOETERMEER
Tel.: 079 3161411
Fax: 079 3161404
E-mail: info@ckc-zoetermeer.nl
Website: www.ckc-zoetermeer.nl

Landelijke instellingen

Inspectie van het onderwijs, cultuureducatie
Postadres: Postbus 2730, 3500 GS UTRECHT
Bezoekadres: Park Voorn 4, UTRECHT
Tel.: 030 6690600
Fax: 030 6622091
E-mail: info@owinsp.nl
Website: www.onderwijsinspectie.nl

De Kunstconnectie, branchevereniging voor
educatie en participatie in de kunsten
Postadres: Postbus 365, 3500 AJ UTRECHT
Bezoekadres: Lucasbolwerk 11, UTRECHT
Tel.: 030 2303740
Fax: 030 2303749
E-mail: info@dekunstconnectie.nl
Website: www.dekunstconnectie.nl

VKV, Vereniging van Centra voor de Kunsten
Post- en bezoekadres: Lucasbolwerk 11,
3512 EH UTRECHT
Tel.: 030 2313424
Fax: 030 2322950
E-mail: vkv@vkv.nl
Website: www.vkv.nl

Studiecentrum Cultuurnetwerk Nederland

Voor iedereen die vanuit zijn studie of beroep te maken heeft met kunst- en cultuureducatie is het studiecentrum van Cultuurnetwerk Nederland van belang. In het centrum van Utrecht, vindt u een uitgebreide en unieke collectie publicaties over kunst- en cultuureducatie.

Collectie

Naast talloze monografieën bevat de collectie circa 175 binnenlandse en buitenlandse (vak)tijdschriften, vele lesmethoden, les- en projectmaterialen voor zowel basis- als voortgezet onderwijs, handboeken, naslagwerken en onderzoeksrapporten. Een aparte collectie is de instellingendocumentatie van centra voor de kunsten en van landelijke onderwijs- en culturele instellingen. Deze omvat naast jaarverslagen en beleidsplannen ook nota's van landelijke, provinciale en gemeentelijke overheden. Materialen uit de instellingendocumentatie zijn ter plekke te raadplegen, maar zijn niet te lenen.

Openingstijden

Het studiecentrum is voor publiek geopend op maandag van 13.30 tot 17.00 uur en van dinsdag tot en met vrijdag van 9.30 tot 17.00 uur. Raadpleeg de website van Cultuurnetwerk Nederland, www.cultuurnetwerk.org, of bel, 030-236 12 00 voor afwijkende openingstijden in verband met feestdagen en vakantieperiodes.

Catalogus online: www.cultuurnetwerk.org > ga naar producten > bibliotheek

De catalogus van het studiecentrum is op internet te raadplegen. Publicaties zijn op verschillende wijzen te vinden in de catalogus. Ook geeft de catalogus online informatie of een publicatie aanwezig is of uitgeleend.

Lenen

De meeste materialen zijn te lenen en kunnen per post aan u toegestuurd worden. Indien u wilt lenen moet u ingeschreven zijn bij het studiecentrum. Voor het inschrijven is een identiteitsbewijs (paspoort, rijbewijs, Europees identiteitsbewijs) alsmede een recent afschrift van uw giro- of bankrekening (vanwege de adresgegevens) noodzakelijk. Aanmelding als lid is ook schriftelijk mogelijk. Stuur met uw aanmelding een kopie van uw identiteitsbewijs en van een recent giro- of bankafschrift mee.

Leden

Personen en instellingen kunnen lid worden van het studiecentrum. Leden betalen geen leengeld voor materialen en krijgen 50 procent korting op literatuurselecties. Bovendien ontvangen leden gratis *Zicht op...*

Een lidmaatschap kost voor particulieren € 20,50 per jaar en voor instellingen en scholen € 34,50 per jaar. Een lidmaatschap kan op elk moment ingaan en wordt jaarlijks stilzwijgend verlengd. Opzeggingen (alleen schriftelijk) dienen voor 1 december van het nieuwe kalenderjaar in het bezit te zijn van Cultuurnetwerk Nederland.

Colofon

Zicht op... centra voor de kunsten is een uitgave in de serie *Zicht op...* van Cultuurnetwerk Nederland.

Hoofdredactie: Marie-José Kommers

Inleidend artikel: Ap de Vries

Selectie literatuur en adressen: Dienst Informatie & Documentatie

Productie

Cultuurnetwerk Nederland, Utrecht

Drukwerk

&producties bv

Cultuurnetwerk Nederland

Ganzenmarkt 6

Postbus 61

3500 AB Utrecht

Telefoon 030-236 12 00

Fax 030-236 12 90

E-mail info@cultuurnetwerk.nl

Internet www.cultuurnetwerk.org

Zicht op... is gratis voor leden van het studiecentrum cultuureducatie. Deze uitgave is in pdf-formaat kosteloos beschikbaar op www.cultuurnetwerk.org. Geïnteresseerden kunnen ook tegen betaling van de verzend- en administratiekosten een exemplaar bij Cultuurnetwerk opvragen, zolang de voorraad strekt.

Eerdere nummers van *Zicht op...* op www.cultuurnetwerk.org (een selectie):

Cultuureducatie en basisonderwijs: beleid en praktijk

Vier jaar CKV1

CKV in het vmbo

Beleidsonderzoek Cultuur en School

Muziekeducatie

Samenwerking in de cultuureducatie

Een kwarteeuw onderzoek naar kunsteducatie

Museumeducatie

Provinciaal en lokaal beleid

© Cultuurnetwerk Nederland, Utrecht, 2004

